



LÄNSSTYRELSEN  
VÄSTRA GÖTALAND

Rapport 2004:nr:4

# Avgörande livsfråga!

Resultat av kartläggning om:  
Flickor utsatta för hedersrelaterat hot  
och våld i Västra Götaland utanför  
Göteborgsregionen, 2003



Publikation 2004:4

ISSN 1403-168X

Författare: Lasse Johansson

Illustratör: Robert Källgren

Produktion Länsstyrelsen Västra Götaland, Integration och jämställdhet

Tryck: Länstryckeriet

# Innehåll

## Förord

sid

1

## Sammanfattning

2-3

### 1. Metodbeskrivning

4

### 2. Allmänna Enkätresultat

5-8

Antal undersökta kommuner

5

Antalet svarande

5

Antalets utsatta flickor och unga kvinnor

6-7

Många verksamheter ger flickorna stöd

7

Var fjärde verksamhet redovisar fall

7

Tjugofem av trettiosjukommuner direkt berörda

8

En stor majoritet av länets kommuner möter problemet

8

### 3. Socialtjänstens arbete för utsatta flickor och unga kvinnor

9-14

Många utredningar enligt SoL – få omhändertaganden enligt LVU

9

Socialtjänstens olika insatser för utsatta flickor/unga kvinnor

9

Socialtjänstens arbete med föräldrar

10

Socialtjänstens bedömning av sina stödmöjligheter

10-12

Socialtjänsten behöver mer resurser

12

Det finns ett ”dolt behov” i många kommuner

12

Samarbetet med andra verksamheter är betydelsefullt

13

Mörkertal finns säkert

14

### 4. Grundskolornas insatser för utsatta flickor

15-21

Flickor från 7-16 år söker hjälp hos elevvården

15-16

Stor samverkan skola - socialtjänst

16

Skolans arbete akut, långsiktigt och förebyggande

16-18

Tveksamhet om skolans arbete med föräldrarna

18

Skolans elevvård är nära och ger hopp

19

Grundskolornas bedömning av behovens storlek

19-20

Stort behov av utbildning och kompetensutveckling

20

Samverkan med andra är viktigt

20

Grundskolorna anser att dolt behov finns

21

Ett särskilt skyddat boende behövs

21

Arbetet för dessa flickor är oerhört viktigt

21

### 5. Gymnasiets stöd till utsatta flickor och unga kvinnor

22-26

Låg svarsfrekvensen

22

Knappt hälften har haft kontakt med socialtjänsten

23

Gymnasiets akuta, långsiktiga och förebyggande insatser

23

Gymnasiets elevvård – ett starkt stöd för flickorna

24

Mer direkta stödresurser behövs

24

Utbildning och kompetensutveckling är viktig

25

Gymnasiernas olika samverkanspartners

25-26

Ja, det finns ett mörkertal

26

Skyddat boende behövs

26

Skolorna måste tänka till runt de här frågorna

26

### 6. Flyktingmottagning och arbetet för utsatta flickor

27-29

Synpunkter från över hälften av kommunerna

27

Omyndiga flickor utsatta för allvarliga brott

27

Ingen enhetlig information till föräldrar

27

|                                                |       |
|------------------------------------------------|-------|
| Många åtgärdsförslag för den egna verksamheten | 28    |
| Förslag på olika samhällsinsatser              | 28-29 |
| Vi kan nog aldrig göra för mycket              | 29    |

## **7. Ungdomsmottagningarna och stödet till flickor/unga kvinnor 30-34**

|                                                        |       |
|--------------------------------------------------------|-------|
| Arbete med utsatta flickor är vanligt                  | 30    |
| Sjutton utsatta flickor och unga kvinnor               | 30    |
| Flickorna berättar själva                              | 30-31 |
| Ungdomsmottagningarnas olika insatser                  | 31    |
| Sällan något arbete med föräldrar                      | 31-32 |
| Ungdomsmottagningars styrka                            | 32    |
| Skyddsbehoven större än resurserna                     | 32    |
| Bred önskan om kompetensutveckling                     | 33    |
| Samarbete med andra i akuta lägen är viktigt           | 33    |
| Ja det finns ett dolt behov                            | 33    |
| Skyddsåtgärder behövs för utsatta flickor              | 34    |
| Förebygga, upptäcka och behandla är ett viktigt arbete | 34    |

## **8. Kvinnojourer, ett starkt stöd för utsatta unga kvinnor 35-38**

|                                     |       |
|-------------------------------------|-------|
| Få svar men många utsatta           | 35    |
| Många olika stödinsatser            | 35    |
| Brett samarbete                     | 36    |
| Viktiga och mindre viktiga insatser | 36-38 |

## **9. Mansjourer möter inte hedersproblemen 39-40**

|                                                 |       |
|-------------------------------------------------|-------|
| Inga kända fall av fäder eller söner            | 39    |
| Skydd för och stöd för döttrar och söner behövs | 39-40 |

## **10. Slutsatser och åtgärdsförslag 41-44**

### **Bilagor 45-68**

|                                                        |       |
|--------------------------------------------------------|-------|
| 1. Åtgärdsförslag i kartläggningen "Ett eget Liv 2002" | 46-48 |
| 2. Exempel på följebrev till enkät                     | 49    |
| 3. Enkätfrågor till socialtjänsten                     | 50-51 |
| 4. Enkätfrågor till grundskolor och gymnasier          | 52-53 |
| 5. Enkätfrågor till flyktingmottaganden                | 54-55 |
| 6. Enkätfrågor till ungdomsmottagningar                | 56-57 |
| 7. Enkätfrågor till Kvinnojourer                       | 58-61 |
| 8. Enkätfrågor till Tjejjourer                         | 62-65 |
| 9. Enkätfrågor till Mansjourer                         | 66-68 |

### **Litteratur, informationsmaterial, m.m 69-70**

## Förord

Våren 2002 kartlade Länsstyrelsen – på regeringens uppdrag - situationen för flickor utsatta för hedersrelaterat hot, våld och förtryck i Göteborgs-regionen. Genom att ställa frågor till skolor, socialtjänst, polis, kvinnojourer och andra frivilligorganisationer kunde konstateras att det fanns ca. 200 utsatta flickor i storstadsområdet. Ungefär 20 av dessa bedömdes vara så hotade att de skulle behöva skyddat boende.

Länsstyrelsen har överlämnat två rapporter till regeringen rörande utsatta flickor, dels kartläggningen, som också innehåller förslag till åtgärder, dels en särskild rapport om hur skyddat boende i form av en lägenhetsbank skulle kunna organiseras i länet. På grundval av detta fick Länsstyrelsen den 18 juni 2003 ett nytt uppdrag av regeringen att gå vidare och genomföra en del av de förslag som presenterats år 2002. För detta ändamål har regeringen för Västra Götalands läns del anslagit 4,5 miljoner kronor.

Länsstyrelsen har därför beslutat att komplettera den tidigare kartläggningen för att ge en fullständig bild av situationen för utsatta flickor i hela Västra Götalands län. Denna genomfördes under hösten 2003 och resultatet presenteras i denna sammanställning och ingår i det arbete som nu pågår kring att kartlägga behovet av skyddat boende och andra insatser för denna grupp i hela Sverige.

Uppgiften har bestått i att försöka ge en allmän bild över omfattningen av hedersproblemen, hur man i olika verksamheter arbetar med dessa frågor och vad som behöver göras för att stödet till utsatta flickor och unga kvinnor ska bli bättre.

Sammanställningen baserar sig på 171 enkätsvar från de verksamheter som främst möter och arbetar med dessa flickor och unga kvinnor. Vare sig själva undersökningen eller dess resultat gör anspråk på vetenskaplighet eller exakthet.

Kartläggning och resultatsammanställning är gjord av:

Lasse Johansson, projektanställd med ansvar för Länsstyrelsen Västra Götalands insatser för flickor utsatta för hedersrelaterat förtryck. Han kan nås enligt följande:

[lasse.johansson@o.lst.se](mailto:lasse.johansson@o.lst.se) tel. 031- 60 51 29, 0707-40 51 29

februari 2004

Simone Lindsten

Chef för enheten för

Integration och jämställdhet

Länsstyrelsen Västra Götalands län

## Sammanfattning

Denna kartläggning avser länets 37 kommuner utanför Göteborgsregionen. Uppgifter har samlats in från motsvarande verksamheter som kontaktades i den första kartläggningen, men också från flykting- och ungdomsmottagningar.

Totalt 296 olika verksamheter har kontaktats via brev eller e-post. Av dessa har 171 eller knappt 60 procent svarat. Med viss reduktion för dubbelregistrerade fall, visar den nya kartläggningen att det utöver de ca. 200 fall som anmälades i kartläggningen i Göteborgsregionen våren 2002 finns ytterligare minst 70 flickor i Västra Götaland som lever under hedersrelaterat hot, våld eller förtryck. Precis som i storstadsområdet måste vi räkna med ett ganska stort mörkertal.

De utsatta flickorna återfinns i 25 av de nu undersökta kommunerna. Läger man ihop det resultatet med den tidigare kartläggningen visar det sig alltså att det finns hjälpsökande flickor i 34 av länets 49 kommuner. Det betyder att en mycket stor majoritet av länets kommuner (över 69 procent) snarast behöver skaffa sig en god beredskap för att hantera problem som kan uppstå p.g.a. hedersrelaterat förtryck.

För en hel del verksamheter ute i kommunerna är detta en ny företeelse, som man känner både oro och osäkerhet inför. Många olika verksamheter har dock erfarenhet av problematiken och en del av dessa har bra samverkan och goda rutiner för att hantera situationen.

Kartläggningens resultat visar bl.a. följande:

- Båda omyndiga flickor och myndiga unga kvinnor är i behov av samhällets stöd
- Den helt övervägande bedömningen är att det finns ett *stort mörkertal av utsatta flickor/unga kvinnor och att behoven f.n. är större* än resurserna och kunskapen att möta problemen
- *Skolor*, både grund- och gymnasieskolor, är *de mest centrala arenorna* för att upptäcka och stödja utsatta flickor. Flickorna söker sig med förtroende till skolornas elevvård. Det är främst genom skolan och på egna initiativ som utsatta flickor kommer i kontakt med socialtjänsten. Det är på skolorna som ett utvecklat förebyggande arbete kan och bör ske.
- *Socialtjänsten* sätter flickornas/de unga kvinnornas intressen i fokus och har behov av att utveckla sina metoder för sina stöd – och skyddsinsatser. Socialtjänsten söker också vägar för samverkan med och påverkan av föräldrar som förtrycker sina döttrar

- *Flyktingmottagande* behöver utveckla sin metodik för att upptäcka utsatta flickor/unga kvinnor och för att informera och påverka nyanlända föräldrar.
- *Ungdomsmottagningar* spelar en viktig roll för upptäckt av och stöd till flickor/unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck. Även dessa känner dock behov av kompetensutveckling och förbättrad samverkan.
- *Kvinnojourer* gör med små resurser stora insatser för drabbade unga kvinnor men hjälper också omyndiga vidare till annan hjälp
- *Mansjourer* tycks ännu inte ha kommit i kontakt med problematiken bland fäder och söner.
- Skola och socialtjänst behöver *utbildning och kompetensutveckling*. Detta behov gäller både om hedersförtryckets olika uttryck, hur flickorna ska stödjas akut och långsiktigt, hur föräldrar ska påverkas och hur förebyggande arbete kan ske på bästa sätt
- Det finns ett stort behov av *förebyggande insatser* för flickorna och deras familjer. Här har olika verksamheter olika roller. Skolor inriktar sig starkt på stöd till flickorna och på förebyggande insatser. För socialtjänst står också flickorna i centrum men här måste även arbete ske med föräldrar. Metodutveckling behövs i båda fallen
- *Samverkan är mycket viktig*. Särskilt stor betydelse har det att samverkan fungerar väl mellan skola och socialtjänst. Men samverkan sker och anses vara viktig även mellan andra parter. Det gäller då t.ex. mellan socialtjänst- polis, skola – polis och ungdomsmottagning - socialtjänst. Samverkan med olika frivilligorganisationer förekommer men behöver utvecklas ytterligare
- Det finns ett behov av olika former av *skyddat boende* och även ett uttalat önskemål om *särskilda skyddsboenden för dem som är utsatta för hedersbrott*

Förekomsten av hedersproblematik i den stora majoriteten av länets kommuner understryker, att det behövs *stora samhälleliga insatser* för att förebygga och motverka denna form av förtryck mot mänskliga rättigheter

## 1. Metodbeskrivning

Den kartläggning om utsatta flickor, som Länsstyrelsen genomförde 2002, rörde enbart situationen inom Göteborgsregionen (12 av Västra Götalands kommuner samt Kungsbacka). Alla landets länsstyrelser genomför på regeringens uppdrag motsvarande kartläggningar. Storstadslänsstyrelserna ska utifrån dessa ställa samman en riksomfattande rapport våren 2004.

Länsstyrelsen Västra Götalands län har därför kompletterat den tidigare kartläggningen. Det har skett genom skriftliga enkäter till följande verksamheter i länets samtliga kommuner utanför Göteborgsområdet:

*Socialtjänsten – enheterna för Individ och Familjeomsorg (IoF)*

*Elevvård/elevhälsa i alla grundskolor med årskurs 7-9*

*Elevvård/elevhälsa i alla gymnasieskolor*

*Flyktingsekreterare/mottagare inom både kommunerna och inom*

*Migrationsverkets lokala enheter*

*Ungdomsmottagningar*

*Kvinnojourer och Tjejjourer*

*Mansjourer*

( se bilagor enkäter)

Av validitetsskäl har valts att efter smärre aktualiseringar använda de enkäter som nyttjades vid kartläggningen inom Göteborgsregionen. Detta gäller dock enbart enkäterna till IoF, grundskolor och gymnasieskolor. Enkäterna, som riktats till övriga fyra verksamheter, är däremot nya eftersom inte någon enkätundersökning gjordes bland dessa år 2002.

Den tidigare kartläggningen byggde till stor del på intervjuer med handläggare, med representanter för frivilligorganisationer, med utsatta flickor m.fl. I den nu gjorda undersökningen har inga intervjuer gjorts. För att ge en bred bild av hur de olika verksamheterna upplever situationen presenteras istället ett stort antal av dessas skriftliga kommentarer.

I undersökningen år 2002 användes i första hand begrepp som. ”flickor i strängt patriarkala miljöer” medan däremot preciseringar av typen ”hedersrelaterade brott”, ”hedersförtryck” etc. inte förekom i någon större omfattning. Anledningen till att dessa preciseringar används nu, är att medvetenheten och kunskapen om hedersproblematikens specifika karaktär och mekanismer har ökat snabbt. Förtryck och brott som sker i hederns namn är genom erfarenheter och kunskapsutvecklingen definierade som en specifik och särskild form av det världsvida patriarkala förtrycket. Som sådan specifik förtryckarstruktur behöver den både undersökas och motverkas.



## 2. Allmänna enkätresultat

### Antal undersökta kommuner

Västra Götalands län utanför Göteborgsområdets 12 kommuner består av sammanlagt 37 kommuner. Borås kommun är indelad i 10 kommunalnämnder. Totalt har därför socialtjänsten, skolor osv. i 46 olika kommunala enheter haft möjlighet att besvara enkäterna.

De undersökta kommunerna och kommundelarna är uppdelade på tre olika kommunförbund. Dessa är:

#### Fyrbodal, med de 14 kommunerna:

Åmål, Bengtsfors, Dals Ed, Mellerud, Färgelanda, Vänersborg, Strömstad, Tanum, Munkedal, Sotenäs, Lysekil, Trollhättan, Uddevalla, Orust

#### Skaraborg, med de 15 kommunerna:

Gullspång, Mariestad, Töreboda, Karlsborg, Götene, Skövde, Tibro, Hjo Lidköping, Skara, Falköping, Tidaholm, Grästorp, Vara, Essunga

#### Sjuhärad med de 8 kommuner

Borås (med de 10 kommunalnämnderna: Brämhult, Centrum, Dalsjöfors, Fristad, Göta, Norrby, Sandhult, Sjöbo Trandared och Viskafors) Bollebygd, Mark, Svenljunga, Tranemo, Ulricehamn, Herrljunga samt Vårgårda (har av redovisningsskäl inräknats i Sjuhärad även om Vårgårda formellt icke tillhör detta förbund)

### Antalet svarande

Antalet svarande enheter inom de verksamheter, som erhållit enkäter, är:

**Tabell 1**

| Olika verksamheter         | Antal svar | Kommuner som svarat |
|----------------------------|------------|---------------------|
| Socialtjänsten IoF-enheter | 43*        | 34                  |
| Grundskolor                | 60         | 29                  |
| Gymnasieskolor             | 22         | 18                  |
| Flyktingmottagande         | 21         | 19                  |
| Ungdomsmottagningar        | 21         | 22 **               |
| Kvinno- och Tjejjourer     | 4          | 4                   |
|                            | 171        | 37                  |

\* Inkluderar de flesta kommunalnämnder i Borås

\*\* Två kommuner har gemensam Ungdomsmottagning

Totalt har 296 olika verksamheter via brev och/eller e-post erbjudits att besvara kartläggningens enkät. Det betyder en svarsfrekvens på knappt 60 procent. Denna svarsfrekvens kan anses något för låg för att resultaten vad gäller t.ex. antalet flickor och unga kvinnor utsatta för hedersrelaterat förtryck ska kunna framhållas som helt säkra. Om alla som fått enkäten besvarat den så vore antalet utsatta sannolikt högre än vad som nu angivits.

Utöver ovan angivna enheter har en enkät också riktats till "Mansjourer" i länet som helhet. Dessa enkätfrågor har dock inte i första hand gällt utsatta

flickor och unga kvinnor utan istället fokuserat på söner och fäder. Resultat av denna enkät redovisas därför separat.

### Antalet utsatta flickor och unga kvinnor

Av sekretessskäl redovisas inte några svar uppdelade på kommuner eller kommundelar. Redovisningen sker istället uppdelat på de tre olika kommunförbunden. Därigenom undviks att enskilda kommuner eller personer ska kunna utpekats samtidigt som denna uppdelning ändå ger viss vägledning om i vilka delar av länet som problem finns.

Enkätsvaren ger ingen helt säker information om i vilken grad varje enskild flicka/ung kvinna fått hjälp av olika verksamheter inom en och samma kommun. Vid en jämförelse mellan de olika verksamheternas svar kommun för kommun framkommer dock en vägledande information om följande.

*1/ Om antalet flickor, som av grundskola, gymnasier, flyktingmottagningar, ungdomsmottagningar eller kvinno/tjejjourer har anmälts till eller haft löpande kontakt med socialtjänsten.*

*2/ I vilken omfattning som t.ex. gymnasieskolor, kvinno/tjejjourer och ungdomsmottagningar samverkar för utsatta flickor och unga kvinnor.*

Mot bakgrund av nämnda information har en beräkning gjorts över hur många utsatta flickor och unga kvinnor som det egentligen kan handla om i alla redovisade fall. Denna beräkning ger följande resultat:

**Tabell 2**

Antal utsatta flickor/unga kvinnor som fått hjälp av olika verksamheter

|                | Soc- IoF  | Endast av Grund | Endast av Gymn | Endast av Flykt.mot | Endast av U-mottag | Endast Kv-Tjj | Totalt    |
|----------------|-----------|-----------------|----------------|---------------------|--------------------|---------------|-----------|
| <b>Område:</b> |           |                 |                |                     |                    |               |           |
| Fyrbodal       | 7         | 4               | 0              | 0                   | 5                  | 3             | 19        |
| Skaraborg      | 13        | 5               | 5              | 0                   | 2                  | 0             | 25        |
| Sjuhärad       | 12        | 0               | 3              | 0                   | 4                  | 7             | 26        |
| <b>Summa</b>   | <b>32</b> | <b>9</b>        | <b>8</b>       | <b>0</b>            | <b>11</b>          | <b>10</b>     | <b>70</b> |

Hedersförtryckta flickor/unga kvinnor finns i samtliga kommunförbund i länet. **Sjuttio utsatta flickor måste anses som oroande högt.** Situationen kan dock tyvärr vara ännu allvarligare. Andra resultat i kartläggningen tyder nämligen på att det reella antalet flickor/unga kvinnor i behov av stöd och hjälp är ännu högre

I kartläggningen av Göteborgsregionens kommuner år 2002 gjordes beräkningen att omkring 200 flickor/unga kvinnor hade sökt och var i behov av stöd p g a sin utsatthet. Utöver detta antal beräknades också finnas ett större mörkertal av flickor som inte ännu vågat söka hjälp.

Adderar vi nämnda resultat från GR-området med resultatet från övriga kommuner i länet är det rimligt att hävda att:

**Inom Västra Götalands Län som helhet finns 270-300 flickor/unga kvinnor som söker hjälp som också behöver och måste få stöd. Utöver dessa finns också en stor grupp flickor/unga kvinnor, kanske 2-3 gånger antalet hjälpsökande, som av olika anledningar ännu inte vågar/ vill söka hjälp.**

### **Många olika verksamheter ger flickorna stöd**

De sjuttio flickorna/unga kvinnorna som sökt hjälp har fått sådan av flera olika verksamheter. Nedan redovisas det antal fall som per verksamhet under 2003 har fått hjälp och som av de svarande anses ha problem som är hedersrelaterade på olika sätt.

**Tabell 3**

Olika verksamheters stöd

|               | Soc. IoF  | Grundskol | Gymnasie  | Flykt.mot | Ungd.mot  | Kvinno Tj-jour | Totalt     |
|---------------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|----------------|------------|
| <b>Totalt</b> |           |           |           |           |           |                |            |
| Fyrbodal      | 7         | 18        | 6         | 0         | 6         | 6              | 43         |
| Skaraborg     | 13        | 5         | 10        | 1         | 2         | 0              | 31         |
| Sjuhärad      | 12        | 1         | 3         | 2         | 9         | 10             | 37         |
| <b>Summa</b>  | <b>32</b> | <b>24</b> | <b>19</b> | <b>3</b>  | <b>17</b> | <b>16</b>      | <b>111</b> |

Observera att antalet redovisade fall (111) för de olika verksamheterna är klart högre än beräknade 70 hjälpsökande flickor/unga kvinnor. Detta beror på att inom en och samma kommun har flera olika verksamheter arbetat med stöd för samma flickor. Eller omvänt en hel del flickor söker och får hjälp av flera olika enheter; t.ex. skola, socialtjänst, ungdomsmottagning

### **Var fjärde verksamhet redovisar fall.**

Redovisade antalen fall innebär inte att lika många verksamheter har arbetat med dessa problem. En del verksamheter redovisar fler än ett fall.

Totalt har följande antal olika verksamheter redovisat kontakter/arbete med utsatta flickor/unga kvinnor:

**Tabell 4**

Antalet verksamheter som har fall

|               | Soc. IoF  | Grundskol | Gymnasie | Flykt.mot | Ungd.mot | Kvinno Tj-jour | Totalt    |
|---------------|-----------|-----------|----------|-----------|----------|----------------|-----------|
| <b>Totalt</b> |           |           |          |           |          |                |           |
| Fyrbodal      | 4         | 6         | 3        | 0         | 3        | 1              | 17        |
| Skaraborg     | 8         | 3         | 4        | 1         | 2        | 0              | 18        |
| Sjuhärad      | 2         | 1         | 2        | 1         | 2        | 1              | 9         |
| <b>Summa</b>  | <b>14</b> | <b>10</b> | <b>9</b> | <b>2</b>  | <b>7</b> | <b>2</b>       | <b>44</b> |

Av de 171 olika verksamheter, som besvarat enkäterna, har totalt hela 44 redovisat fall med anknytning till hedersproblem. Det betyder att 25 % - eller var fjärde verksamhet har mött och arbetat med problematiken.

### Tjugofem av trettiosju kommuner direkt berörda

De 44 olika verksamheter (IoF, skolor etc) som arbetat med olika fall av utsatta flickor återfinns i ett stort antal av de undersökta kommunerna. I följande tabell framgår i hur många av kommunerna någon verksamhet redovisar fall av arbete till stöd för de ungdomar som drabbats.

**Tabell 5**

Antalet berörda undersökta kommuner

| Område            | Antal kommuner totalt | Antal kommuner med fall | % andel |
|-------------------|-----------------------|-------------------------|---------|
| Fyrbodals kommun  | 14                    | 9                       | 64.3    |
| Skaraborgs kommun | 15                    | 12                      | 80.0    |
| Sjuhärads kommun  | 8                     | 4                       | 50.0    |
| Totalt            | 37                    | 25                      | 67.5    |

25 av 37 kommuner, eller mer än två tredjedelar av de berörda kommunerna, har under år 2003 inom någon av sina verksamheter mött flickor och unga kvinnor utsatta för förtryck och brott i heders namn. Problemet är således inte bara isolerat till de större befolkningsmässigt större städerna/kommunerna i länet.

### En stor majoritet av länets samtliga kommuner möter problemet

Den kartläggning, som låg till grund för rapporten "Ett eget liv" berörde som nämnts 12 kommuner inom Göteborgsregionens Kommunalförbund (GR). Av dessa hade skola och socialtjänst inom 9 kommuner under år 2002 arbetat med fall av hedersproblematik. Då dessa resultat läggs ihop med undersökningen av övriga kommuner inom länet erhålls följande resultat.

**Tabell 6**

Antal berörda kommuner i hela Västra Götalands län

| Område                                                  | Antal kommuner totalt | Antal kommuner med fall | % andel |
|---------------------------------------------------------|-----------------------|-------------------------|---------|
| Fyrbodals kommun - Skaraborgs kommun - Sjuhärads kommun | 37                    | 25                      | 67.5    |
| GR: omr                                                 | 12                    | 9                       | 75.0    |
| Totalt                                                  | 49                    | 34                      | 69.4    |

Hedersproblematiken finns således i en mycket stor majoritet (nära 70 procent) av kommunerna i Västra Götalands län. Störst är problemet för kommunerna inom Göteborgsregionen men flertalet övriga kommuner måste också arbeta till stöd för denna grupp utsatta flickor och unga kvinnor.

### 3. Socialtjänstens arbete för utsatta flickor och unga kvinnor

#### **Många utredningar enligt SoL – få omhändertaganden enligt LVU**

Åldersfördelningen bland de 32 flickor, som p.g.a "hedersproblem" haft kontakt med socialtjänsten är: 20 omyndiga, 8 myndiga och för 4 flickor saknas åldersbestämning. I de flesta fallen, men dock inte alla, leder flickornas kontakter med socialtjänsten till att en utredning inleds enligt socialtjänstlagen (SoL). Sådana utredningar har startats i 25 av de redovisade ärendena. Det betyder, att åtminstone då det gäller de flesta av de omyndiga flickorna, så har också en föräldrakontakt etablerats. Huruvida denna samverkan varit till fördel eller nackdel för flickornas utveckling och rättigheter framgår inte av svaren. Någon konkret fråga om detta har inte heller ställts.

I 5 av de 32 fallen har gjorts omedelbara omhändertaganden enligt LVU. I ett av dessa fall har också gjorts en ansökan om vård enligt LVU. I samtliga LVU-ärenden har gällt, att en utredning enligt SoL först har startats.

Endast 7 av de 32 utsatta flickor, som Socialtjänsten haft kontakt med, har inte erhållit någon form av myndighetsåtgärd. Vad för slags hjälp dessa fått istället framgår inte helt tydligt. Av andra svar att döma kan det dock antas, att merparten av dessa erhållit rådgivande samtal av antingen socialtjänsten eller annan stödjande enhet – elevvård, ungdomsmottagning eller liknande.

#### **Socialtjänstens olika insatser för utsatta flickor/unga kvinnor**

Socialtjänstens arbete till stöd för flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck kan indelas i tre huvudområden: För den enskilda i en akut hot och våldssituation, i ett mer långsiktigt stödarbete och då det gäller både ett enskilt och mer allmänt förebyggande arbete. På samtliga dessa områden ger svaren från de 14 IoF-enheter som hjälpt 32 flickor under 2003 viktig information.

Vad gäller insatser i en akut hot- och våldssituation poängterar en stor majoritet av enheterna olika former av skydd genom omhändertaganden med stöd av SoL eller LVU. Insatser man använder i akuta lägen är familjehemsplaceringar, skyddat boende via kvinnojourer, placering på barnhem, behandlingshem eller jourhem samt eget boende för flickan. Andra åtgärder som framhålls är polisiärt bistånd, stöd och samtal av kurator eller socialsekreterare, BUP-kontakt, kontaktfamilj, ekonomiskt stöd samt familjesamtal.

Även när det gäller det mer långsiktiga stödarbetet spelar ett fortsatt skydd en viktig roll. Annars tycks fortsatta stödsamtal och kontakt med socialsekreterare vara det vanligaste inslaget i det långsiktiga arbetet. Bearbetning av familjen genom samtal samt BUP-kontakt för flickan är andra exempel för arbetet över tid.

En stor majoritet av IoF-enheterna besvarar inte alls frågan om insatser på det förebyggande området. Bland de som besvarat frågan finns det dock flera intressanta upplysningar. Exempel:

*"Utvecklat samarbete med skolhälstan, polis och BUP – ett särskilt stödteam skola/socialtjänst", "Nära samverkan med skolan – erbjudande om råd och stöd till både ungdomar och föräldrar", "Vi arbetar efter en särskild handlingsplan", "Grannskapsarbete, aktiviteter för att öppna familjer, tjejgrupper och brottsförebyggande program finns", "Ingen utarbetad modell finns - allt bygger på individuella bedömningar"*

### **Socialtjänstens arbete med föräldrar som utsätter döttrar för hedersrelaterat förtryck.**

Socialtjänsten har skyldighet, att då det gäller omyndiga flickor även ha kontakt med och samverka med föräldrarna. Innehållet i föräldraarbetet bestäms av hur allvarlig flickans situation är d.v.s. om hon är utsatt för brott från de närstående eller inte. Även när det gäller socialtjänstens arbete med föräldrarna kan också detta indelas i tre huvudområden: Vid akut hot- och våldssituation, i långsiktig stödverksamhet och i förebyggande insatser. Svaren från de IoF-enheter, som haft fall av hedersutsatta flickor, ger en bild av vad föräldrainsatserna kan innehålla

I akuta hot- och våldssituationer kan det bli aktuellt med polisanmälan, polisingripande eller omedelbart tvångsomhändertagande enligt LVU. I dessa fall måste kanske samverkan med föräldrar ske först efter det att skyddsåtgärd för flickan vidtagits. Centrala inslag i IoF-enheternas arbete med föräldrarna vid akuta situationer tycks annars vara: Information, erbjudande om stödsamtal, genomförande av stödsamtal, råd och stöd

Även då det gäller det långsiktiga stödarbetet är olika former av samtal med föräldrarna det vanliga. Några enheter utvecklar vad dessa insatser kan innebära. Exempelvis:

*"Familjebehandling, stöd i föräldrarollen, erbjudande om kontakt med socialtjänsten i svåra situationer", "Erbjudande om information om det svenska samhället"*

En stor majoritet av IoF-enheterna anger inte något om förebyggande arbete med föräldrar. Några enheter tycks dock vara igång med väl genomtänkta förebyggande insatser t ex:

*"Gemensamt för BVC/MVC och socialtjänsten ordnas särskild föräldrautbildning", "Förebyggande samtal med föräldrar sker via den öppna förskolan", "Föräldracirklar sker för de fyra största språkgrupperna – en samverkan med Rädda Barnen och Studieförbundet"*

### **Socialtjänstens bedömning av sina stödmöjligheter**

Fem av enkätens frågor rör uppgifter om vilken stödkapacitet socialtjänsten anser sig ha och om denna kapacitet motsvarar behoven. Det är nästan bara de 14 IoF-enheter, som arbetat med fall av utsatta flickor, som besvarat dessa frågor. I det följande är det därför bara dessa svar som redovisas.

Socialtjänstens insatser berör alltid flickorna och de unga kvinnorna men också oftast även föräldrarna. Då det gäller kapaciteten för de utsatta döttrarna vill IoF-enheterna framhålla flera positiva aspekter t ex:

*"Stor flexibilitet gällande insatser, inga väntetider", "Inriktning på hjälp för att flickorna ska bli mer självständiga och få starkare egen vilja", "Utredande insatser och erfarenheter av problemen", "Kapacitet att bistå i akut situation", "Förmåga att fånga upp flickorna i deras oro, ge stödsamtal och visa på alternativ", "använda LVU och ge skyddad identitet och hemligt boende"*

Någon påpekar dock också brister i stödmöjligheterna för de utsatta t.ex.:

*"Låg erfarenhet, ingen strategi eller rutiner, ingen handläggare är erfaren"*

Även när det gäller arbetet med familjerna påpekas, att bristen på erfarenhet är begränsande. Likaså betonar någon IoF enhet, att problemen med

*"Att komma in i familjer och att flickor med behov att bryta med sin familj avböjer insatser"* begränsar stödarbetet. Många framhåller dock, att man ändå har kapacitet att bearbeta föräldrar t ex genom:

*"Familjebehandling med konflikthantering, utredande insatser och erfarenhet av problem", "Via det allmänna integrationsarbetet", "Försöka nå familjen i samband med insatser i form av ekonomiskt bistånd", "Söka lösningar via samtal som upplevs bra för både föräldrar och flickan".*

Många av IoF-enheterna framhåller att man behöver ökade resurser för att ge de utsatta flickorna/unga kvinnorna ett fullgott skydd. De utsattas behov kan ofta vara större än vad socialtjänsten kan erbjuda. Några omdömen är därför:

*"Mer skyddat boende kan behövas", "Jourhem behövs, liksom annat boende och stöd av olika slag", "Resurser via kvinnojourer behövs", "Svårt få tag i bra skyddat boende, "Behoven är större än vad vi kunnat erbjuda", "Det är allmänt svårt att skydda en person som misshandlas av närstående. Flyttas flickan från familjen så har hon ingen familj. Sällan kan socialtjänsten ge henne en ny passande familj".*

Svaren på en särskild fråga om just behoven av ett skyddat boende understryker ytterligare önskemålen av bättre resurser på detta område. Av de sammanlagt 43 svarande IoF-enheterna anser hela 19 entydigt att det behövs särskilda skyddade boenden för dessa flickor. Av övriga som besvarat just denna fråga är det endast en som anser sig kunna klara de egna behoven och några som bedömer att det just i deras kommun inte finns något sådant behov. Av samtliga, som besvarat enkäten, har 17 enheter inte angivit någon åsikt om behovet av skyddat boende.

Av de som besvarat frågan om man klarar av ett kvalificerat relationsarbete med familjerna anser sig en klar majoritet ha olika brister i kunskaper och resurser. Exempel:

*"Behov av mer kunskap om kulturella mönster", "Större kulturkompetens behövs", "Vi är för liten kommun för att ha någon sådan specialkompetens", "Vi har klara brister när det gäller vår kompetens att arbeta med denna invandrargrupp", "Behov finns men hur ordna detta", "Behov finns och metoder behöver utvecklas"*

Merparten av IoF-enheterna besvarar inte frågan om behoven av förebyggande insatser för flickorna är större än vad socialtjänsten och andra verksamheter kan erbjuda. Några presenterar dock intressanta idéer på det förebyggande området t ex:

*"Det behövs en gemensam handlingsplan med skola och polis bl.a. för att undvika paniksituationer", "Det behövs möjligheter till tjejgrupper och föräldragrupper, bättre information om socialtjänsten och större kulturkunnskap", "Det är viktigt att flyktingmottagningen för samtal med nytilkomna för att möta attityder och föreställningar bland dessa", "Gruppverksamhet för invandrarfamiljer", "Tjejgrupper på neutral plan godkända av föräldrar är ett bra instrument"*

### **Socialtjänsten behöver mer resurser och större kompetens**

För att kunna upptäcka flickornas/unga kvinnornas utsatthet på ett tidigt stadium anser sig ett stort antal IoF-enheter att de behöver fler resurser och större kompetens. Samma inställning redovisas när det gäller att kunna förebygga och förhindra att flickor utsätts för brott i hederns namn.

Totalt är det 24 av samtliga svarande 43 IoF-enheterna, som säger sig behöva en resurs- och kompetensförstärkning för att upptäcka utsattheten tidigt. Ännu flera menar att sådan förstärkning behövs för att effektivt kunna förebygga och förhindra att flickor och unga kvinnor utsätts för brott av närstående.

### **Det finns ett "dolt behov" i många kommuner**

Redan i undersökningen av utsatta flickor inom Göteborgsområdet framkom att det finns ett "dolt behov" av stöd. Det är utsatta flickor och unga kvinnor som inte vågar eller inte hittar vägar för att söka socialtjänstens stöd. Många av de svarande IoF-enheterna delar denna bedömning om det dolda behovet inom den egna kommunen. Svaren från de 43 enheterna om eventuellt "dolt behov" i kommunen eller kommundelen fördelar sig enligt följande:

#### **Tabell 7**

Socialtjänstens åsikt om dolt behov

| Svar:                  | IoF/antal |
|------------------------|-----------|
| Ja, dolt behov finns   | 17        |
| Nej, inget dolt behov  | 4         |
| Vet ej/ingen åsikt     | 6         |
| Har ej besvarat frågan | 16        |

Kommentarerna ger ytterligare viktig information om bedömningarna i de kommuner där IoF anser att det finns ett dolt behov. Exempel:

*"Ja säkert, men det är svårt att veta omfattningen. Det kan kanske röra sig om några stycken tjejer varje år", "Ja det finns troligen 10-15 flickor", "Ja det finns troligen flera", "Absolut finns dolt behov, men omfattningen svår att säga", "Troligen, vi har ett bra grepp om flyktingarna här men saknar information om Migrationsverkets kunskaper i frågan", "rimligt att anta"*



### **Samarbetet med andra verksamheter är betydelsefullt.**

Socialtjänstens Individ- och familjeomsorg har enligt kartläggningens resultat starkt begränsade egna möjligheter att upptäcka flickor med hedersrelaterade problem. De 32 flickor, som kommit till socialtjänstens kännedom, har till en helt övervägande del blivit uppmärksammade av andra än socialtjänsten själv. Så här har flickornas olika vägar till kontakt med socialtjänsten sett ut:

#### **Tabell 8**

Flickornas vägar till socialtjänsten

| <u>Sätt kontakt etablerats</u>         | <u>Antal flickor</u> |
|----------------------------------------|----------------------|
| via skola                              | 14                   |
| via flickans egen kontakt              | 8                    |
| via socialjour eller polis             | 3                    |
| via redan pågående arbete med familjen | 2                    |
| via ekonomiärenden på socialkontoret   | 2                    |
| via sjukvården                         | 1                    |
| via BUP                                | 1                    |
| via anhörig                            | 1                    |

Av ovanstående framgår, att då det gäller flickornas kontakt med socialtjänstens IoF så spelar skolornas elevvård och flickorna själva den avgörande rollen i hela 22 fall. I ytterligare tre klara fall är det också annan verksamhet än socialtjänsten, som upptäckt problemen. Endast för sju av flickorna tycks socialtjänsten självt haft en avgörande roll för att uppmärksamma IoF på problemen. Vid bara två av dessa fall har problemen uppdagats i samband med IoF:s egna iakttagelser under arbetet med flickors familjer.

24 av de svarande IoF-enheterna framhåller att man samarbetar med andra verksamheter till stöd för flickorna och deras familjer. Skolan framhålls som en särskilt viktig samarbetspartner och 22 av de 32 flickor IoF arbetat med har samtidigt haft kontakt med elevvården på sin skola.

18 IoF-enheter framhåller att samarbete med andra har stor betydelse i akuta hot- och våldssituationer. Omdömen som t ex:

*"Samarbetet avgörande för stöd till flickor i akut situation", "Viktigt, ger korta beslutsvägar, personliga relationer är god grund för samarbetet", "Viktigt, förmedla kontakt snabbt, upptäcka problemen tidigt", "Viktigt, ger bättre helhet med fler kompetensinriktningar", "Stor betydelse, information måste nå fram före situationen t.ex. giftermål i utlandet är ett faktum", "Jätteviktigt och särskilt med polis och sjukvård".*

Ungefär lika många IoF-enheter anser att samarbete också är viktigt när det gäller det mer långsiktiga stödarbetet. Samarbetets betydelse i det förebyggande arbetet framhålls också av många. Exempel på åsikter om förebyggande insatser är:

*"Viktigt, arbete pågår för att finna de rätta formerna för detta", "Alltid bra om det gynnar dem vi är till för", "Samverkan med skolan är central för detta", "Samverkan med skola och primärvård är mycket betydelsefullt"*

**”Mörkertal finns säkert”**

Några IoF-enheter har noterat egna reflektioner till den öppna frågan om övriga synpunkter. Här är några av dessa:

*”Det finns ett behov av kompetens/utbildning – svårt område med olika problem för socialtjänstens handläggning, rättsläget m m.”, ” Vi vet lite men tror det finns ett stort mörkertal som vi inte kommer i kontakt med”, ” Vi har tidigare haft att göra med tjejer i denna situation – det har då handlat om något fall per år”, ”Vår kommun är liten och med en liten andel invandrare. Vi tror inte att det förekommer här nu, men det kan ju naturligtvis snart ändra sig”, ”Mörkertal finns säkert - under 2002 hade vi kontakt med två.”*

## 4. Grundskolornas insatser för utsatta flickor

### Flickor från 7 – 16 år söker hjälp hos elevvården

Totalt erhöll 116 grundskolor med undervisning för årskurs 7-9 möjlighet att besvara utsänd enkät. Med de 60 svarande skolorna uppgår svarsfrekvensen i denna målgrupp för kartläggningen till knappt 52 procent. **Av de svarande skolorna redovisar 10 skolor tillsammans 24 fall av flickor som kan anses vara utsatta för hedersrelaterat förtryck. Det kan antas, att om samtliga skolor besvarat enkäten hade ytterligare några utsatta flickor kunnat registreras.**

De flesta av flickorna har kommit till elevvårdens kännedom genom att flickorna själva berättat och sökt hjälp. Alla elever lämnar grundskolan senast det år de fyller 16 år. Bland de utsatta flickorna är det dock inte bara tonåringarna som söker hjälp utan behoven finns långt ned i åldrarna.

**Tabell 9**

Åldersfördelning och flickornas olika vägar till hjälp via elevvården

#### Åldersfördelning

| Hjälpbehövande flickors åldrar: | Antal flickor | Åldrar -antal   |
|---------------------------------|---------------|-----------------|
| 7 -12år                         | 5             | (7:1,11:2,12:2) |
| 13-14 år                        | 7             | (13:5, 14:2)    |
| 15-16 år                        | 12            | (15:7, 16:5)    |
| Totalt                          | 24            |                 |

#### Vägar till att få hjälp av elevvården

|                                                               |    |
|---------------------------------------------------------------|----|
| Flickor som själva sökt hjälp hos elevvården:                 | 18 |
| Flickor vilka genom rektor fått kontakt med elevvården:       | 2  |
| Flickor vilka genom lärare fått kontakt med elevvården        | 3  |
| Flickor som genom socialtjänsten fått kontakt med elevvården: | 1  |
| Totalt                                                        | 24 |

Av tabellen framgår, att flickornas upplevelse av utsatthet ökar markant i tonåren. Grupperna 13-16 år inrymmer över 79 procent av flickorna. Senast i dessa åldrar inträffar puberteten och därmed också starkare patriarkala krav på att flickornas oskuld ska bevaras och hedern därmed upprätthållas. Bevakningen ökar då ofta kraftigt och förberedelser för giftermål börjar tas. När flickorna dessutom fyller 15 år är det inte heller något straff för den som har sex med dessa barn. Också från den synpunkten sett kan kraven på giftermål efter 15 års åldern öka. Det faktum, att även en del riktigt unga

flickor (7-12 år) antas vara utsatta för hedersrelaterade handlingar, markerar ytterligare problemets vidd och karaktär.

### **Stor samverkan skola – socialtjänst**

Alla elever inom grundskolan är omyndiga. Samtliga, som arbetar med eleverna i grundskolan, har enligt SOL en skyldighet att till socialtjänsten anmäla fall där det kan vara fara för omyndigs liv, hälsa och utveckling. De minderåriga flickor, som utsätts för hedersrelaterat olaga tvång, hot eller våld är i sådan situation så att anmälan måste ske. I övriga fall då det hedersrelaterade förtrycket endast tar sig uttryck i t.ex. kraftigt begränsande av flickors livsrum och stark bevakning är kanske inte anmälan direkt aktuell. Andra former av samverkan mellan skola och socialtjänst kan däremot vara aktuella för dessa flickor.

**Tabell 10**

Samverkan grundskola - socialtjänst

|                                                                              | Antal<br>flickor | Antal<br>flickor |
|------------------------------------------------------------------------------|------------------|------------------|
| Anmälda till<br>socialtjänsten<br>av skolan                                  | 4                | -                |
| Annan kontakt<br>skola - socialtjänst                                        | 5                | -                |
| Ingen anmälan till<br>socialtjänsten av<br>skolan                            | 15               | -                |
| Flickor med på-<br>gående kontakt<br>med både elevvård<br>och socialtjänsten | -                | 11               |
| Flickor med enbart<br>pågående kontakt<br>med elevvården                     | -                | 13               |
| Totalt                                                                       | 24               | 24               |

Av resultaten framgår att endast för var 6:te av de aktuella flickorna har situationen varit sådan att anmälan gjorts. Andra former av samverkan har dock skett i en del fall och i nästan hälften av alla fall gäller att det finns ett pågående arbete av såväl socialtjänsten som elevvården.

### **Skolans arbete akut, långsiktigt och förebyggande**

Långt ifrån alla de 24 flickorna har befunnit sig i en akut hot-eller våldssituation. Redogörelserna för vad skolan gjort/ eller skulle göra i ett sådant akut läge ger dock en del information om handlingsalternativen:

Skolornas elevvård har bl.a. noterat:

*"Samtal med kurator – samarbete med soc. ", "Anmälan till soc. ", "Täta samtal med elevvården, anmälan till soc. samtal med förälder", "Anmälan till soc. – kontakt med polisen", "Anmälan till soc. och polis", "Snabb anmälan till soc. och polis", "Samverkan med soc. och klassföreståndarsamtal med flickan och föräldrarna".*

Som framgått är hot och våld mot minderåriga ett brott. I sådan situation ligger kontakt med socialtjänst och polis närmast till hands. Detta är också skolornas elevvård medvetna om, och totalt påpekar 16 skolor att man i akuta lägen tar kontakt med socialtjänst och polis.

Kontakt med föräldrarna i akut hot- våldssituation verkar skolorna inte anse lämpligt. Endast två skolor ser föräldrasamtal som en akut åtgärd och då endast i kombination med samverkan med socialen. Denna hållning torde vara väl vald även om skolan i en mängd andra sammanhang verkar för tät kontakt med föräldrar. För dessa flickor är det ju nämligen ofta just föräldrar och andra närstående som utsätter dem för brott av olika slag.

I det mer långsiktiga behandlingsarbetet söker skolorna även andra vägar för att ge flickorna stöd. Återkommande regelbundna stödsamtal är härvid en viktig del, samverkan med socialtjänst och inkoppling av Barn- och Ungdomspsykiatri är andra återkommande åtgärder. Totalt fördelar sig skolornas svar på följande alternativ i akuta situationer och i långsiktiga arbetet

### Tabell 11

Exempel på akuta åtgärder och långsiktiga

| <u>Typ av åtgärder</u>         | <u>Antal akuta åtgärder</u> | <u>Antal långsiktiga åtgärder</u> |
|--------------------------------|-----------------------------|-----------------------------------|
| Elevvårdande stödsamtal        | 3                           | 9                                 |
| Samverkan med socialtjänsten   | 11                          | 7                                 |
| Anmälan till polis             | 5                           | -                                 |
| Samtal med föräldrar           | 2                           | 4                                 |
| Försök till behandling hos BUP | -                           | 7                                 |
| Totalt antal noteringar        | 20                          | 27                                |

Det är utan tvekan så att elevvården tar och anser sig kunna ta ett ansvar för det mer långsiktiga stödet. Detta är säkert viktigt eftersom flickorna de facto befinner sig varje dag i skolan. Att flera också anser det viktigt med samverkan med socialtjänsten över tid i stödarbetet är också

positivt. Sju skolor har noterat, att BUP bör gå in med behandlingsinsatser. Detta kan kanske förklaras av att BUP ofta är den enda psykologiska expertisen i många kommuner. Huruvida BUP också har tillräcklig kultur- och metodikkompetens för att verkligen kunna bistå flickor utsatta för hedersrelaterat förtryck är väl däremot mindre säkert.

Många av grundskolorna framhåller olika idéer om förebyggande insatser för utsatta flickor. En del av dessa är förverkligade och andra bara tankar. I svaren framkommer bl.a. följande på det förebyggande området:

*"Livskunskap i skolan, åtgärder för en positiv kontakt hem-skola, tjejgrupper på högstadiet, samverkan med ungdomsgård, samverkan med ungdomsmottagning och socialtjänsten", "Vuxenstöd i skolan även på rasterna, studiedagar om olika kulturer", "Stöd till flickan i skolan, arbete med familjen i samverkan med soc.", "Ta upp problematiken vid hälsosamtal och hälsokontroller", "Anti-mobbingsarbete och samtal om relationer och värderingar", "God kontakt lärare-familj-elevvård med särskild fokus på familjer med dessa problem", "Stärka flickors självbild och insikt om mänskligt värdet", "Kontinuerlig stärkning av skolans samverkan med föräldrar".*

### **Tveksamhet om skolans arbete med föräldrarna**

Endast en av svarande skolor anser att det är dess uppgift att också kontakta föräldrarna i akut hot- och våldssituation. Samtliga övriga är tveksamma till eller noterar en direkt avvisande hållning till att skolan i akuta skeden ska samarbeta med föräldrarna. Denna uppgift betonas istället måste falla på socialtjänsten eller polisen. Samma tveksamhet om föräldrasamarbete gäller då det handlar om mer långsiktigt behandlingsarbete.

När det däremot gäller det förebyggande arbetet tycks flera skolor anse att man har en roll att spela i förhållande till föräldrarna. Exempel:

*"Information kan ske på föräldramöten och direkt till föräldrar", "Kontakt kan t.ex. utvecklas med moder", "Situationen i viss familj kan behöva kartläggas", "Information om var skolan står, skolans syn på kränkande behandlingar. värderingsövningar"*

Skolornas tveksamheter då det gäller samverkan med föräldrar, som förtrycker och begår brottsliga handlingar mot sina döttrar, är högst förståelig. För en del flickor skulle sådana kontakter vara direkt skadliga därför kan det vara klokt att elevvårdens är försiktig med föräldrakontakterna. Det är ju de utsatta och minderåriga flickorna som i första hand behöver skydd och stöd. Dessa viktiga hänsynstaganden gäller dock inte då det handlar om att försöka förebygga att föräldrar utsätter sina döttrar för förtryckande och brottsliga handlingar. Här kan säkert alla skolor göra mycket mera i form av allmän information och samtal med föräldrar i olika sammanhang.

### Skolans elevvård är nära och ger hopp

I svaren på frågan om vilka "möjligheter/styrkor" man har i arbetet för flickorna värderas elevvårdens roll positivt på flera olika sätt. Exempel: *"Flickorna kan söka elevvården utan att föräldrarna får reda på detta. Vi kan vid behov lätt etablera kontakt med soc.", "Det finns en närhet flicka - elevvård och elevvård - myndigheter", "Elevvården är tillgänglig. Skolan är en frizon där flickorna kan prata ostört. För första gången har de en vuxen att berätta för. Andra utsatta kamrater kan också stimuleras till att våra ta kontakt.", "Vi kan ge stöd så att flickorna klarar sig bra i skolan. De kan få självförtroende och kunskap om rättigheter och lagar i Sverige, Vi kan förmedla behövliga kontakter.", "Ge hopp. Se flickorna. Ge flickorna samtalsstöd utan att för den skull kränka föräldrarna.", "Inge hopp, mod och trygghet för flickorna: De vet att vi lyssnar och tror på dem och hjälper dem."*

När det gäller motsvarande "möjligheter/styrkor" i arbetet med föräldrarna finns en större försiktighet. Dialog och information nämns av några skolor men de flesta av de skolor som arbetat med fall av utsatta flickor undviker att besvara frågan.

### Grundskolornas bedömning av behovens storlek

De skolor som haft fall har ombetts att värdera om de flickor man arbetat för haft större behov än vad som kunnat erbjudas dem. De svarande elevvårdarnas bedömning framgår av följande tabell

**Tabell 12**

Behovens storlek i förhållande till stödet/insatserna

|                                                   | Ja, behoven<br>är större | Nej, behoven<br>kan tillgodoses | Vet ej-<br>ej svar |
|---------------------------------------------------|--------------------------|---------------------------------|--------------------|
| Behovet<br>av fullgott skydd                      | 4                        | 5                               | 1                  |
| Kvalificerat<br>relationsarbete<br>med familjerna | 7                        | 2                               | 1                  |
| Förebyggande<br>arbete                            | 6                        | 2                               | 2                  |

Till sina svar om skyddsbehovet är större har en del fogat intressanta kommentarer såsom:

*"Ja – socialtjänstens långa handläggningstid har skapat otrygghet", "Ja, behoven av kortvarigt skyddat boende under tiden som arbete utförts med familjen hade behövts.", "Ja, vi känner oss otillräckliga. Vi kan ibland inte följa t ex. anmälningssplikten då vi misstänker att situationen skulle försämraras för flickorna.", "Ja. det behövs mer resurser, det kulturelaterade är svårt.", "Nej stöd finns, flickorna avböjde hjälp p g a rädsla."*

Och om behoven är större för relationsarbetet framhålles bl a:

*"Ja, resurser behövs för psykolog/psykiaterbehandling", "Ja, familjearbete är svårt bl.a. beroende på misstänksamhet mot myndigheter.", "Ja, denna uppgift bör främst socialtjänsten och BUP ta sig an."*

Och vad gäller om behoven är större i det förebyggande arbetet sägs bl a:

*"Ja, stort behov av förebyggande arbete finns.", "Ja bl.a. bör invandrarföreningar engageras av samhället för att nå och bearbeta familjerna. Dessa familjer behöver också få ökad kunskap om svenska lagar.", "Ja, tex behöver invandrade familjer mer information och mera stöd i den nya situationen i Sverige."*

### **Stort behov av utbildning och kompetensutveckling**

Grundskolornas elevvård ger nästan entydiga svar vad gäller deras bedömning av behoven på mer resurser i form av t ex utbildning och kompetensutveckling på några olika områden. Så här fördelar sig de skolor som besvarat just denna fråga

**Tabell 13**

Finns behov av utbildning och kompetensutveckling?

|                                                             | Ja | Nej |
|-------------------------------------------------------------|----|-----|
| För att upptäcka flickornas utsatthet på ett tidigt stadium | 22 | 4   |
| För kunna arbete mer förebyggande                           | 18 | 2   |

Enda rimliga slutsatsen är att stora utbildningsinsatser och arbete för en god kompetensutveckling behövs. Detta behov torde finnas vad gäller de flesta frågeställningar runt den hedersrelaterade problematiken.

### **Samverkan med andra är viktigt**

Grundskolorna förefaller vara både beredda och villiga till samarbete för att stödja utsatta flickor. Många tycker också att samarbetet är viktigt i alla led av arbetet.

**Tabell 14**

Om samverkan skolan och andra

| Exempel på samverkanspartners | Antal skolor som angett kontakt |
|-------------------------------|---------------------------------|
| Socialtjänsten                | 13                              |
| BUP                           | 6                               |
| Ungdomsmottagning             | 3                               |
| Polis                         | 2                               |
| Ungdomsgård m.m.              | 2                               |

Skolor från 14 olika kommuner framhåller att samverkan är viktig eller mycket viktig när det gäller akuta problem i form av hot- och våld mot dessa flickor. Skolor i 12 olika kommuner sätter också högt värde på sam-



verkan med andra då det gäller långsiktigt behandlingsarbete och förebyggande verksamhet.

### **Grundskolornas anser att dolt behov finns.**

Grundskolornas elevvård i 14 olika kommuner anser att det finns ett dolt behov d.v.s. flickor som inte vågar söka stöd. Fyra skolor tror inte att något dolt behov finns på den egna skolan. Några skolor anger t.o.m. ett uppskattat antal på just den egna skolan. Sammantaget innebär just de antalsbedömningarna ytterligare tjugotalet utsatta flickor.

Några skolors kommentarer:

*"Ja –dolt behov finns, kanske tre st.", "Ja, det finns säkerligen många, kanske 10-15 st.", "Ja, tre flickor som vi känner till. De kanske inte är utsatta för brott men de måste stanna hemma, passa upp etc.", "Ja, kanske två st", "Ja vi misstänker att dolt behov finns.", "Ja det finns säkert ett dolt behov – svårt säga omfattningen.", "Ja säkert finns någon flicka till med detta problem."*

### **Ett särskilt skyddat boende behövs.**

Ingen svarande skola svarar nej på frågan om de tror att det behövs ett speciellt skyddat boende för denna grupp utsatta flickor. Samtliga grundskolor från 13 olika kommuner säger entydigt: ja, skyddat boende behövs.

Några skolor motiverar också sitt ja. Exempel:

*"Ja, särskilt skyddat boende är nödvändigt för att rädda dessa flickors liv, Känns viktigt – vi måste ta dessa flickors problem på allvar.", "Ja, skyddat boende behövs inom regionen.", "Ja, det behövs. I vissa fall är det livsviktigt att flickan kommer bort och bryter med familjen.", "Ja, skall flickorna kunna ändra på sin situation krävs ibland omedelbart omhändertagande och skyddat boende.", "Ja, ett sätt att lösa en akut situation och det är då bättre för flickan att bo ensam i t.ex. en lägenhet."*

### **Arbetet för dessa flickor är oerhört viktigt**

Några av de 60 svarande grundskolornas elevvårdare har också angett en del av sina värderingar till enkätens fråga om "Övriga synpunkter". Bland dessa kan nämnas:

*"Familjer som inte följer svensk lag skall utvisas eller straffas enligt svensk lag.", "Skolhälsovården får vid hälsoundersökningar en god inblick i familje- och hemsituation.", "Ibland måste vi arbeta för återgång till familjen. Det behövs mer kunskap och tid att arbeta med dessa flickor.", "Våra flickor kanske velat ha mer hjälp, men har inte vågat.", "Vi har infört ämnet Livskunskap där bl.a. situationen för dessa flickor belyses.", "Vi har ingen erfarenhet av problemet mer än att flickor t.ex. inte får bada eller duscha efter idrotten och att tre flickor de senaste åren inte fått åka med på lägerskola.", "Allmänt tycker jag, att arbetet för att förbättra stödet för dessa flickor är oerhört angeläget. Där tror jag att kunskap, samverkan och förebyggande arbete är nyckeln till ett framgångsrikt stöd till denna grupp.", "Arbetet för dessa flickor är oerhört viktigt."*

## 5. Gymnasiets stöd till utsatta flickor och unga kvinnor

I gymnasieskolan startar eleverna i allmänhet samma år som de fyller 16 år och de flesta är myndiga då de tar studenten. De allra flesta går på något nationellt program. Det är dock inte ovanligt att ungdomar med invandrabakgrund går ett eller flera år i förberedande studier inom ett individuellt program före det att de kommer in på ett nationellt program. Det innebär, att en hel del flickor med invandrabakgrund redan är 17-18 då de påbörjar sina gymnasiestudier. De är eller blir myndiga unga kvinnor under gymnasietiden, men närstående som utövar hedersrelaterat förtryck tar ingen hänsyn till vilka rättigheter myndighetsåldern innebär.

### Låg svarsfrekvens

Svarsfrekvensen bland länets gymnasier är 38 procent. De svarande gymnasierna kommer från 18 av de undersökta 37 kommunerna av vilka dock inte alla har någon gymnasieskola. De nio gymnasier som redovisar ett eller flera fall kommer från åtta olika kommuner.

### Tabell 15

Antal svarande gymnasier, antal utsatta flickor deras åldersfördelning och deras vägar till hjälp via elevvården

#### Gymnasier och fall:

| Antal<br>fått enkät | Antal<br>svarande | Antal gymn.<br>med fall | Antal utsatta<br>flickor/kvinnor |
|---------------------|-------------------|-------------------------|----------------------------------|
| 58                  | 22                | 9                       | 19                               |

#### Åldersfördelning:

| 15 år | 16 år | 17 år | 18år | 20 år | 21 år |
|-------|-------|-------|------|-------|-------|
| 1     | 6     | 6     | 3    | 2     | 1     |

#### Flickors vägar till hjälp av elevvården:

|       | Flickor som själva sökt<br>hjälp hos elevvården | Flickor vilka genom lärare<br>fått kontakt med elevvården |
|-------|-------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
| Antal | 18                                              | 1                                                         |

Andelen gymnasier som av alla tillfrågade redovisar fall av utsatta flickor är 15 procent - alltså knappt var 6:te skola har arbetat med sådan flicka. Betraktas däremot svarande med fall i förhållande till det antal som besvarat enkäten så har över 40 procent av dessa redovisat fall. Många gymnasier har ej besvarat enkäten och därför kan inget säkert sägas om det verkliga antalet utsatta gymnasiestuderande. **Svarande gymnasieskolor, socialtjänst m fl anser att mörkertalet är stort. Det kan därför antas att det också finns flera utsatta gymnasieelever utöver de 19 som redovisats.**

Sex av de redovisade fallen är myndiga och ytterligare sex är 17 år och därmed snart myndiga unga kvinnor. Det betyder att över 63 procent av flickorna är eller snart blir så vuxna att ta de ska ha rätt att själva bestämma över sina liv och sin framtid. Dessa grundläggande rättigheter motarbetas av

föräldrar och andra närstående och därför behöver de hjälp. Sådan hjälp söker flickorna i första hand själva genom att vända sig direkt till elevvården på sitt gymnasium.

### **Knappt hälften har haft kontakt med socialtjänsten**

Gymnasieskolans elevvårdande personal har anmälningsskyldighet till socialtjänsten när det gäller omyndiga flickor. Sådana anmälningar sker oftast i samverkan med eleven själv och då brott eller andra allvarliga missförhållanden förekommer. Samverkan med socialtjänsten då det handlar om myndiga elever avgörs av den utsatta själv. Av de 19 utsatta gymnasietjejerna har åtta fall anmälts till socialtjänsten d.v.s. knappt hälften. I ytterligare två fall har flickorna haft löpande kontakt med socialtjänsten utan att anmälan skett. **Detta betyder således, att hela nio flickor inte alls haft någon socialtjänstkontakt. De har av någon anledning avböjt sådan kontakt, inte vågat driva sin sak vidare eller genom elevvården fått fullgod hjälp på annat sätt.**

### **Gymnasiets akuta, långsiktiga och förebyggande insatser**

Gymnasiernas elevvård är starkt fokuserade på stöd till de utsatta. Eftersom flickorna är eller snart blir myndiga är samverkan med föräldrarna inte lika aktuellt som på grundskolenivån. Flickorna ser också ofta sådan föräldrakontakt såsom en fara för dem mera än som hjälp. Inte i något fall framhålls därför föräldrasamtal som en särskild stödåtgärd för flickorna. Detta gäller oavsett om det handlar om insatser för flickorna i akut läge, långsiktigt eller förebyggande.

Några åtgärder som framhålls är:

#### I akut hot- och våldssituation:

*"Stödsamtal, info om kvinnojour och Terrafem.", " Om via hade fall skulle vi utgå från metoden i materialet: Avgörande Livsfråga.", " Samtal med flickan och eventuell anmälan till social-tjänsten", " Samarbete med socialen, kvinnojour och polis samt med nätverk som flickan har.", " Stödja, förmedla kontakter med andra myndigheter och eventuellt anmäla till socialtjänsten."*

#### I ett mer långsiktigt behandlingsarbete:

*"Behandling inom socialtjänst och BUP.", " Flickan får personligt schema, stödsamtal och kontakt med soc.",*

*"Åtgärder genom samverkan skola - socialtjänst."*

#### I det förebyggande arbetet:

*"Organisera tjejgrupp", " Ta upp värderingsfrågor vid temadagar.", " Informera om lagstiftning och ge löpande stödkontakt.", " Informera om rättigheter, ordna gruppsamtal."*

Fokuseringen på flickornas behov och önskemål utesluter dock inte att samverkan sker mellan elevvård och föräldrar. Sådan kontakt har skett, men bara för tre flickor i akut situation och långsiktigt arbete. Vad gäller kontakt med föräldrar i ett förebyggande perspektiv är det bara en skola, som framhåller exempel på detta, nämligen

*"att arbeta med information och skapa relation till föräldrar"*

### **Gymnasiets elevvård - ett starkt stöd för flickorna**

Nästan alla utsatta flickor på gymnasiet söker hjälp hos elevvården av egen kraft och vilja (se tabell 15). Detta tyder på, att det bland dessa finns ett gott förtroende för kuratorer och skolsköterskor och att man upplever sig kunna få ett gott och icke hotande stöd från dessa.

På frågan om vilka styrkor och möjligheter som elevvården har i sitt arbete med flickorna poängteras en rad olika saker, exempelvis:

*"Skolans personal har oftast en bra kontakt med flickorna, vilket gör att de har lättare för att komma och berätta om sin situation.", " Att fånga upp behövande och stötta dem.", " Flickorna får stöd psykologiskt och socialt.", " Att få flickorna att skapa ett eget liv – välja själva. Att se situationen med ett ben i två kulturer och välja det bästa ur båda. Att hjälpa dem våga prata och ta emot hjälp och se till att skolan är en trygg miljö.", " Ge grupp-information för att stärka dessa flickor. Skapa starkt samarbete med ungdomsmottagning, familjecenter, socialtjänsten m.fl. Kunna observera hälsa och skolnärvaro. Det nära förhållandet mellan vuxna och elever på gymnasiet inbjuder till samtal och förtroende. Vi har god kompetens och samarbete."*

Några motsvarande styrkor/möjligheter ser de flesta gymnasier dock inte när det gäller arbete med föräldrarna. En skola menar dock:

*"att föräldrar ofta har stort förtroende för skolans personal och inte upplever det som hotfullt att tala med dem".* Från en skola påpekas, *"att föräldrarna till dessa flickor är svåra att komma åt"*

och en annan skola framhåller:

*"Samverkan med föräldrarna sker oftast ej på gymnasienivå."*

### **Mer direkta stödresurser behövs**

Majoriteten (6 av 9) av de skolor som arbetat med ett eller flera fall av utsatta flickor bedömer att det behövs mer resurser till stöd för dessa flickor. Större resurser i form av fullgott skydd för flickorna påpekas flera svaranden.

Exempel:

*"De borde få skyddat boende i andra kommuner än där de bor. Flickorna hittas lätt av familjen eller killen som de har och deras kontaktnät röjer var de är. Att vistas ute blir ett direkt problem på hemorten.", " Deras behov är inte tillgodosett idag. Lagen skyddar inte heller dessa flickor.", " Både skola och socialtjänst på mindre orter famlar nog en hel del kring dessa problem.", "Vår verksamhet inom skolan är inte tillräcklig och vi måste absolut samarbeta med andra verksamheter."*

Inte mycket sägs om resursbehovet vad gäller förmågan att genomföra kvalificerat relationsarbete med familjerna. Om sådant ska ske betonas i första hand ett behov av kunskapsförstärkning, såsom t ex:

*"Stort behov av information och kunskap om relationer, lagar och regler i Sverige.", "mer kunskap behövs vad gäller olika kulturers sätt att se på barn och kvinnor."*

Vad gäller resursbehovet i förebyggande arbetet lämnar de flesta ingen uppgift endast några få påpekar ett allmänt behov av förstärkning.

### Utbildning och kompetensutveckling är viktig

Av de svarande 22 gymnasierna anser en stor majoritet att man behöver mer kunskap och kompetensutveckling för att kunna arbeta bra till stöd för utsatta flickor och unga kvinnor. Upptäckten av problemen anses särskilt viktig medan behovet av utbildning om förebyggande insatser inte markeras så starkt.

### Tabell 16

Behov av utbildning och kompetensutveckling

|                 | <u>Syften med utbildning/kompetensutveckling:</u>            |                           |
|-----------------|--------------------------------------------------------------|---------------------------|
|                 | <u>Kunna upptäcka flickornas utsatthet på tidigt stadium</u> | <u>Kunna förebyggande</u> |
| Antal gymnasier | 17                                                           | 11                        |

En del behov understryks med kommentarer. Exempel: : ”Ja, kompetenshöjande åtgärder behövs.”, ”Ja, lärare m fl behöver mer kunskap om utsatta flickor och deras reaktioner.”, ”Ja särskilt lärare som träffar eleverna dagligen.”

### Gymnasiernas olika samverkanspartners

Gymnasieskolornas elevvård, som arbetar för både omyndiga och myndiga elever, har av denna anledning ett bredare samarbetsfält än vad som gäller för grundskolan. Tio av gymnasierna har givit exempel på samverkanspartners och detta visar på en stor bredd.

### Tabell 17

Gymnasieskolans samverkan med andra verksamheter

|                         | <u>Antal skolor som haft samverkan:</u> |
|-------------------------|-----------------------------------------|
| <u>Verksamheter:</u>    |                                         |
| Socialtjänsten          | 8                                       |
| Kvinnojourer            | 3                                       |
| Ungdomsmottagningar     | 3                                       |
| BUP mottagningar        | 3                                       |
| Fritidsverksamheter     | 2                                       |
| Polis                   | 1                                       |
| Sjukvården              | 1                                       |
| MVC –mottagningar       | 1                                       |
| Flyktningmottagare      | 1                                       |
| Arbetsförmedling        | 1                                       |
| Terrafem                | 1                                       |
| Kamrater och släktingar | 1                                       |

Och samarbetet med andra verksamheter värderas högt. Majoriteten av de svarande skolorna betonar att samarbetet är *viktigt, mycket viktigt, har stor betydelse eller är helt nödvändigt*. Denna majoritets positiva värdering

av samarbetets betydelse gäller oavsett om det handlar om akut läge, ett långsiktigt behandlingsarbete eller förebyggande insatser.

### **Ja, det finns ett högt mörkertal**

Tolv av de svarande gymnasieskolornas elevvårdare anser att det finns ett dolt behov. Det handlar då om utsatta flickor eller unga kvinnor som av någon anledning inte berättar om sin situation och söker hjälp. Hur stort detta dolda behov är preciseras inte, men **flera** skolor är ganska säkra på sin bedömning.

Exempel:

*"Ja dolt behov, kanske 50 procent mer än man får veta.", "Ja, troligtvis men svårt att komma åt.", "Ja, det tror vi, men svårt att upptäcka.", "Ja, det är vi säkra på. Flera elever har stor frånvaro p g a att de måste utföra mycket arbete hemma trots att de vill studera. De mörkar situationen och slätar över.", "Ja, det finns ett högt mörkertal.", "Ja- dolt behov finns säkert.", "Ja det tror vi absolut".*

En skola säger ett klart Nej på frågan om de tror att dolt behov finns bland skolans elever. Den skolans svar är också i sig ett exempel på hur dessa utsatta flickor behandlas av sina föräldrar: *"Nej – inte på en internatskola. Sådana elever får ju aldrig börja här, de får ju inte flyttas hemifrån."*

### **Skyddat boende behövs**

Nio av gymnasierna anser entydigt att för dessa flickor behövs ett särskilt skyddat boende. Några ger en del kommentarer som i sig ger intressanta upplysningar om hur man ser på detta behov.

Exempel:

*"Ja, skyddat boende behövs och familjehem är också bra.", "Ja det skulle vara bra. Flickorna behöver komma bort och fundera över sin situation utan att bli utsatta för hor och påtryckningar.", "Ja, det behövs flera kommuner i regionen bör slå sig samman kring detta."*

### **Skolorna måste tänka till runt de här frågorna**

Några skolor har använt möjligheten av att lämna övriga synpunkter.

Bland dessa kan t ex noteras:

*"Vid kontakter med elever berättas att de har kamrater i Göteborg som är utsatta p.g.a. annorlunda kulturer i hemmen.", "Vi kommer i kontakt med flickor från kulturer med andra normer och värderingar. Det som märks är att de måste arbeta mycket både utanför och i hemmen. De har andra regler och tider och är mer kontrollerade av sina familjer.", "Vi behöver kvinnlig tolk – vi har under tidigare år haft sådant här fall." "Bra initiativ – vi på skolan måste tänka till runt de här frågorna.",*

## 6. Flyktingmottagning och arbetet för utsatta flickor

### Synpunkter från över hälften av kommunerna

Enkäter till flyktingmottagningar ute i länet har gått till såväl kommunerna som till Migrationsverkets lokala verksamheter. Totalt har denna enkät besvarats av ansvariga för flyktingmottagning i 19 av kommunerna utanför Göteborgsområdet. Och i dessa kommuner har 20 olika enheter svarat.

I en del fall har svaren lämnats av någon inom socialtjänsten och det kan antas att dessa svaranden handlägger flyktingärenden. Då en del av dessa kommuner inte alls har någon särskild mottagningsverksamhet innebär svarsfrekvensen att resultatet ger en bild av situationen i över hälften kommunerna.

### Omyndiga flickor utsatta för allvarliga brott

Enkätsvaren redovisar endast **tre fall** med flickor utsatta för hedersrelaterat förtryck. Dessa flickor återfinns i två kommuner. Samtliga flickor är under 18 år.

Flickorna har enligt svaren varit utsatta för flera olika allvarliga brott:

*" Hot om tvångsgifte. Får inte gå ut. Bevakad av pappan. Får inte tala med eller umgås med pojkar. Måste utföra en mängd hushållsarbete." "Miss-handel, övergrepp i rättssak – alltså tvingade att vittna för pappans sak annars skulle de bli dödade."*

För samtliga utsatta flickor har handläggarna haft kontakt med socialtjänsten. En enhet har dessutom samverkat med åklagare och polis. I två fall har det skett omedelbart omhändertagande enligt LVU. I ett av dessa fall har omhändertagandet lett till placering på "specialkompetent behandlingshem".

### Ingen enhetlig information till föräldrar

Flyktinghandläggarna har ombetts att informera om hur man inom enheten försöker "informera föräldrar om vårt samhälles syn på tvång, hot eller våld mot flickor och unga kvinnor". De 20 olika enheternas svar fördelar sig som följer:

**Tabell 18**

#### Information till föräldrar

|               | Anger form information | Anger: ingen åtgärd sker | Ej svarat på frågan |
|---------------|------------------------|--------------------------|---------------------|
| Antal enheter | 9                      | 3                        | 8                   |

Knappt hälften av svarande enheter uppger att de gör något speciellt för att informera föräldrarna om dessa problem. Sätten att informera varierar.

Exempel:

*"Genom samhällsinformation på Komvux SFI undervisning. Vi har också beställt speciell litteratur angående hedersmord från Rädda Barnen som vi haft i studiesyfte.", " Vi har en projektanställd socialsekreterare som arbetar enbart med att göra introduktionsplaner för alla mottagna barn och*

*deras föräldrar utifrån barnens behov. Målsättningen är att uppmärksamma varje barn och att stödja föräldrarna i sin föräldraroll. Projektet startade 030701 och pågår ett år – övergår sedan troligen i ordinarie verksamhet.”, ” Alla nya asylsökande som kommer till oss får information om Sveriges syn på detta samt att aga inte är tillåtet.”, ” Vid alla introduktionssamtal.”,*

*” Vi informerar om lagar som gäller i Sverige. Information och samtal om olika kulturer, religion och samhällssynen i Sverige när vi träffar familjer för att göra introduktionsplaner.”, ” Vi har både obligatorisk samhällsinformation och föräldragrupp.”, ” Information om lagstiftning och samtal. Med hjälp av nystartad familjecentral hoppas vi kunna nå ut med information tidigt.”, ”Utbildning i lagar och regler för nyanlända flyktingar sker vid olika tillfällen under introduktionstiden.”*

### **Många åtgärdsförslag för den egna verksamheten**

En stor majoritet har synpunkter på vilka åtgärder man anser särskilt viktiga i deras verksamhet för att motverka tvång, hot eller våld mot flickor och unga kvinnor. Totalt anger 15 enheter olika åtgärder medan fyra inte besvarar frågan och en enhet säger att de ”inte har diskuterat ämnet”. Bland åtgärdsförslagen finns flera intressanta och utvecklande synpunkter.

Exempel:

*”Ge regelbunden information om hur vi ser på detta i Sverige och vilka regler som gäller i vårt samhälle.”, Föräldracirklar kan vara ett sätt. Att stärka männen i sin försörjarroll kan vara ett annat. Vi tror att män tillgriper våld och förtryck då de känner maktlöshet och utanförskap.”, ”Erbjuda skydd.”, ” Att flickor hörs separat om sina egna asylskäl.”, ” Att vara lyhörd och uppmärksam på unga flickors situation.”, ” Att vara uppmärksam på signaler från flickor som kan vara utsatta.”, I en liten kommun går det att upparbeta goda relationer med varje familj som är i introduktionssystemet. Man känner då familjen om något inträffar. Vi planerar att komma igång med föräldragrupper.”, ”Utbildning av all personal som dagligen möter asylsökande.”, ” Vi är nu mycket mer uppmärksamma i ett tidigt stadium – redan i planeringen av introduktionen.”, ” Obligatoriska samtal med flyktingkurator och ett bättre samarbete med förskola och skola.”, ”Vara lyhörda i våra kontakter med skolan m.fl. verksamheter där den dagliga kontakten gör att signaler om hot/våld m.m. blir tydliga. Alltid anmäla misstankar om att barn far illa till socialtjänsten. Att i vår information ha med mer om lagstiftning och samhällets syn på hot/våld mot barn/kvinnor.”*

### **Förslag på olika samhällsinsatser**

En mycket stor majoritet av flyktingenheterna har synpunkter på vad samhället bör göra mot de hedersrelaterade brotten. Även till denna fråga finns anledning att redovisa några intressanta exempel på synpunkterna:

*”Information måste ges redan i skolorna och bygga upp flickornas självförtroende.”, ” Integrationsarbete. Invandrade familjer måste bli en del av samhället och ha en dialog med ”svenskar”. Utanförskapet i segregerade bostadsområden förhindrar sådan dialog.”, ” Att rättsapparaten fungerar och att man där inte ser kulturskillnader som förmildrande.”, ” Information om vårt svenska samhälle, samtal och dialog med föräldrar, föräldragrupper. Samtal om kulturer och traditioner o s v i hemlandet och i Sverige förr*



*och nu.” ”Aktuell debatt om värdegrund och svensk lagstiftning.”, ” Se problemet! Skapa kompetenser som man kan ringa till och få råd. Tillgödose den stora törsten efter kunskap. Organisera mer hjälp och stöttning till föräldrar. Sprida kunskap om hela hedersbegreppet inklusive påtryckningar från släktingar.”, ” Information till de verksamheter som i stor utsträckning kommer i kontakt med flickor t ex skola, socialtjänst, polis och sjukvård.”, ”Skapa en lagstiftning som gör det möjligt att ingripa tidigare då det finns risker och misstankar.”*

### **Vi kan nog aldrig göra för mycket**

Flyktingenheterna saknar enligt enkätsvaren en enhetlig handlingslinje för stödet till utsatta flickor och för påverkan av föräldrar. Under övriga synpunkter framgår dock meningar om detta. Exempel:

*” Vi har inga skrivna policydokument eller handlingslinjer.”, ” Inom region väst pågår ett arbete med att ta fram en handlingsplan om hur vi ska utbilda och informera såväl personal som asylsökande. Därav pågår ingen verksamhet just nu, men vi kommer att starta detta i anslutning till att nätverket blir klart med riktlinjerna. Kvinnojour, socialtjänst och polis blir då helt klart samarbetspartners.”*

Oavsett hur flyktingenheterna arbetar med hedersproblematiken framgår i enkätsvaren, att man ser detta som en viktig uppgift. Detta betonas också i flera övriga synpunkter:

*” Vi har personer i vår kommun kommande från storstadsområde och som lever under skyddad adress p.g.a. förföljelse i hederns namn. Jag tror att problemet är så stort att kvinnor som berörs måste garanteras en fristad långt från den plats där problemet finns. Skyddad identitet är ett måste i dessa fall.”, ” Det gäller att vara lyhörd.”, ” Det måste finnas resurser för att ta hand om flickor som utsätts för detta.”, ” Vi har under året medvetet öppnat barnavårdsutredningar i förebyggande syfte. Allt för att kunna motverka placeringar i längden. Bättre att ha gjort för mycket än att låta barn fara illa. Vi kan nog aldrig göra för mycket.”*

## 7. Ungdomsmottagningarna och stödet till flickor och unga kvinnor.

### Arbete med utsatta flickor är vanligt

Kartlägningsfrågor har ställts till ungdomsmottagningar i samtliga 37 undersökta kommuner. 21 av dessa ungdomsmottagningar (UM) har lämnat svar. Sju mottagningar d.v.s. var tredje svarande mottagning redovisar, att man arbetat med flickor eller unga kvinnor som varit utsatta för olaga tvång, hot eller våld från närstående. Ytterligare tre UM framhåller att man under tidigare år arbetat med denna kategori.

### Tabell 19

Ungdomsmottagningar och förekomsten av fall

|          | UM med<br>fall 2003 | UM med<br>fall tidigare | UM inget<br>känt fall | UM i kommun som<br>ej svarat på enkät |
|----------|---------------------|-------------------------|-----------------------|---------------------------------------|
| Antal UM | 7 *                 | 3                       | 11                    | 15                                    |

\* Två kommuner har gemensam UM varför således det är totalt åtta kommuner med fall

### Sjutton utsatta flickor och unga kvinnor

Sammanlagt redovisar sju ungdomsmottagningar att man arbetat med 17 flickor/unga kvinnor: ungefär hälften är myndiga och hälften omyndiga.

### Tabell 19

Antalet fall, åldrar

| UM fall 2003                   | Åldrar |
|--------------------------------|--------|
| 1                              | 14 år  |
| 1                              | 15 år  |
| 1                              | 16 år  |
| 6                              | 17 år  |
| 4                              | 18 år  |
| 0                              | 19 år  |
| 2                              | 20 år  |
| 2                              | 21 år  |
| 17 utsatta i åldrarna 14-21 år |        |

### Flickorna berättar – många avböjer stöd av socialtjänsten

Vad gäller sättet som UM fått kontakt med flickorna ger detta en liknande bild som redovisats för kontaktsätt på t.ex. gymnasieskolorna. I hela 16 av de noterade fallen är det flickan/unga kvinnan själv som berättat om sin situation. Några noterar också i vilket sammanhang som flickan eller den unga kvinnan har öppnat sig:

*” Flickorna har själva berättat i samband med abortsökande, preventivmedelsrådgivning och vid samtal om hymen perforation.”, ” Flickorna har berättat själva vid besök hos barnmorska för preventivmedel eller i abort-situation.”*

Av de utsatta flickor/unga kvinnor som UM arbetat med har endast till en mindre del haft kontakt med socialtjänsten. I två fall med minderåriga flickor har UM gjort anmälan enligt SOL till socialtjänsten. Ytterligare fyra flickor har utöver kontakten med UM också haft löpande kontakt med socialtjänsten. **Det betyder att av de flickor/unga kvinnor som sökt sig till UM för att få hjälp i en utsatt situation så har över hälften inte begärt hjälp av socialtjänsten.**

### **Ungdomsmottagningarnas olika insatser**

Många av de svarande ungdomsmottagningarna (UM) beskriver de stödåtgärder man vidtar i de olika situationerna: vid en akut hot- och våldssituation, i det mer långsiktiga stödarbetet och då det gäller förebyggande arbete. UM-svaren ger en god bild över vilka olika metoder som kan användas.

Vid akut hot- och våldssituation är kontakten med socialtjänsten försthands alternativet, exempel:

*"Kontakt med socialtjänsten." , "Kontakter i följande ordning: 1/ Polis 2/ Kvinnojour 3/ Socialtjänst." , "Anmälan till socialtjänsten har högsta prioritet." , " En bekräftelse av den utsattas situation. Därefter en anmälan till socialtjänsten enl. SOL 14 kap.1§. Allt beroende på informationen från den utsatta." , " Socialtjänsten kopplas omedelbart in, anmälan görs. Ungdomsmottagningen ger flickan kris- och stödsamtal, hjälper till att kontakta soc. och eventuella övriga organisationer eller myndigheter. Skyddsaspekten och barnperspektivet i fokus."*

I det mer långsiktiga behandlingsarbetet sker stödsamtal och samverkan, exempel:

*"Erbjuda samtalskontakt, nätverkssamtal och samtal tillsammans med socialtjänsten." , " Åtgärder i samverkan med polis, kvinnojour och socialtjänst beroende på respektive enhets roll." , " Flickan/kvinnan erhåller stödkontakt hos kuratorn. Denna är behjälplig med övriga kontakter med myndigheter och organisationer."*

I det förebyggande arbetet sker mycket arbete i skolorna, exempel:

*" Vi besöker alla flickor i årskurs 5 och samtal om kroppsutveckling, tonårstiden, menstruation och gränssättning. Alla i åk 8 får information om ungdomsmottagningen, sexualitet och gränssättning. " , " Det sker i samverkan med skola, socialtjänst m.fl." , " Ett aktivt samarbete med skola för att synliggöra vår verksamhet och öppna upp för samarbete runt dessa flickors situation." , " " Gruppverksamhet på mottagningen, undervisning i skolor kring sex- och samlevnadsattityder, lagstiftning m.m. Individuella råd- och stödkontakter."*

### **Sällan något arbete med föräldrar**

Ungdomsmottagningarna synes inte se det som sin uppgift att påverka de utsatta flickornas föräldrar. Denna uppgift anses i första hand socialtjänsten ha. Denna hållning tycks gälla oavsett om det handlar om insatser i akut situation, långsiktigt behandlingsarbete eller förebyggande arbete. Några UM påpekar dock, att man vid önskemål kan ställa

för samtal med föräldrar och då det gäller det förebyggande arbetet påpekar en UM att sådant sker till *"alla föräldrar – ej specifikt till denna grupp."*

### **Ungdomsmottagningars styrka**

Ungdomsmottagningar anser att de har många styrkor när det gäller att arbeta med och stödja utsatta flickor/unga kvinnor. Från svarande UM framhålles härvid bl.a.

*"Vi har öppen mottagningstid. Vi har olika personalgrupper. Vi ger information till alla skolelever om att de kan komma och tala om allt."*, *"Vi har ingen myndighetsutövning. Detta bidrar till att man troligen vågar berätta mer till oss än till socialtjänsten."*, *"Välrenommerad. Vår verksamhet är lättillgänglig för ungdomarna, har ett stort förtroende som gör att ungdomarna vänder sig hit i olika frågor."*, *"Vi har tystnadsplikt och når ut till alla flickor i åk 5 och 8."*, *"Vi kan stärka flickan/kvinnan i kris-situationer."*, *"Tröskeln upplevs som låg för att besöka ungdomsmottagningen."*

Eftersom UM har en klart försiktig hållning till samverkan med föräldrar är det naturligt att inte många som ser några särskilda styrkor inom det området. Att verksamheten inte är myndighetsutövning och därmed inte betraktas som hotfull av föräldrarna nämns dock som en fördel.

### **Skyddsbehoven större än resurserna.**

Några ungdomsmottagningar gör bedömningar av om flickornas behov av skydd är större än resurserna. I dessa bedömningar löper som en röd tråd att man tycker att resurserna inte räcker. Exempel:

*"Ja behoven är mer omfattande! Vår verksamhet kan bara ge en liten del, men vi tror att ingen kan ge allt utan att vi och andra organisationer och myndigheter måste hjälpas åt."*, *"Ja, behoven är mer omfattande. Här finns inget fullgott skydd för dessa flickor mer än kvinnojouren som är bra i det akuta skedet, men var tar flickorna vägen sedan?"*, *"Fullgott skydd kan vi inte erbjuda. Vi kan däremot hjälpa till med kontakten med t.ex. social-tjänst och kvinnojour."*

Vad gäller om UM behöver mer resurser för att bedriva ett kvalificerat relationsarbete med familjerna så ses inte sådant arbete som en uppgift. Det enda mer konkreta förutom insatser i samverkan med socialtjänsten inryms i meningen:

*"Ja, vad gäller attitydförändringar, men det tar tid."*

Också då det gäller ett förebyggande arbete är det svårt för UM att bedöma sina resurser i förhållande till behoven. Endast några få UM anger en mening om denna aspekt. Exempel:

*"Svårt att besvara – det är alltid bra att kunna förebygga och man kan alltid göra mera."*, *"Vi kan i förebyggande syfte arbeta med dessa frågor inom t.ex. sex- och samlevnadsundervisning på skolorna. Ha gruppverksamhet på mottagningen samt erbjuda råd- och stödsamtal individuellt."*

### **Bred önskan om kompetensutveckling**

Tretton (13) av de svarande ungdomsmottagningarna svarar Ja på frågan om de har behov av utbildning och kompetensutveckling för att kunna upptäcka flickornas utsatthet på ett tidigt stadium. Många UM utvecklar också vilken typ av kunskap man önskar t ex:

*"Ja. En metod med frågor, som är generell och där svaren blir direkta utan att frågorna känns kränkande eller integritetsstörande."*, *"Ja, absolut. Det är ett komplext problem och vi saknar mycket kunskap om olika kulturers synsätt m.m."*, *"Ja. Kulturkompetens tillsammans med ett nätverk runt frågan behövs."*, *"Ja, det finns ett sådant behov. Här finns ingen utarbetad policy vad vi skall göra och vilka vi skall vända oss till."*, *"Ja, utbildning inom området behövs liksom en handlingsplan för att vi skall våga och kunna se problemet."*, *"Ja kompetensutveckling med inriktning på patriarkala familjesystem och förhållningssätt gentemot dessa i arbetet med familjerna."*

Även när det gäller kompetensutveckling i det förebyggande arbetet är det flera UM som menar att detta är viktigt. Åtta UM anser att behov av sådan kompetenshöjning finns. Mer kunskap för att arbeta förebyggande i skolorna och ökad kulturkompetens är några behov som nämns.

### **Samarbete med andra i akuta lägen är viktigt**

Ungdomsmottagningarna redovisar behov av samarbete med en rad olika organisationer. Socialtjänsten nämns av de flesta som självklar samarbetspartner och skolan ses också som oerhört viktig att samverka med. Andrasamarbetspartners som nämns är polis, sjukvård, fritidsverksamheter, BUP, vuxenpsykiatri och andra UM. UM-enheternas värdering av samarbetets betydelse är också entydig. Samarbete för utsatta flickor anses vara viktigt eller mycket viktigt över lag. Denna inställning är särskilt markant då det gäller akuta hot- och våldssituationer. Tio UM understryker detta. När det gäller långsiktigt behandlingsarbete och förebyggande insatser är det färre som lyfter fram samarbetet som betydelsefullt även om några tycker att detta är viktigt.

### **Ungdomsmottagningarna : Ja, det finns ett dolt behov**

Ungdomsmottagningarna har genom sina kontakter med utsatta flickor och genom informationer de får av besökande ungdomar i allmänhet en god möjlighet att bedöma behoven. Den stora majoriteten av svarande UM bedömer att det finns ett dolt behov d v s flickor som inte vågat eller hittat vägar för att söka stöd. Det är hela 15 UM som menar att ett dolt behov finns och flera av dem understryker denna uppfattning. Exempel:

*"Det finns ett dolt behov, men omfattningen är svår att ange."*, *"Vår övertygelse är att behovet är stor men svårt att veta omfattning."*, *"Med säkerhet finns det men kan ej ange omfattning."*, *"Givetvis. Många är medvetna om anmälningsskyldigheten till socialtjänsten vilket gör att en del drar sig för att söka hjälp. Ett stort mörkertal finns men svårt att säga hur stort det är."*

### **Skyddsåtgärder behövs för utsatta flickor**

På frågan om man anser att det behöver skapas särskilda skyddade boenden för gruppen utsatta flickor/unga kvinnor svarar en majoritet ja. **Elva UM är entydigt positiva till en sådan satsning, fyra svarar att de inte vet medan sex UM undviker att besvara frågan.** En del avger sina positiva svar med ett utvecklat resonemang t.ex.: *"Ja, det kan vara en bra tillfällig lösning, men alla har ju behov av sin familj."*, *"Ja, det är viktigt att samhället har detta i beredskap för att kunna ge skydd och hjälp åt flickor."* *"Ja, de barn som far illa skall omhändertagas och det spelar då ingen roll om det är en utländsk eller svensk medborgare."*

### **Förebygga, upptäcka och behandla är ett viktigt arbete**

Flera ungdomsmottagningar avslutar sina enkätsvar med att avge olika övriga synpunkter. Några av dessa kan vara viktiga att vidareförmedla. Exempel:

*"Holland har ett väl utbyggt skyddat boende, där kan man hämta idéer."*  
*"Viktigt att det är större enheter där flickan kan få kontakt med psykologer och kuratorer från sitt hemland och få träffa andra som är i samma situation, få hjälp med skolgång och arbete och t.ex. få förtur om hon måste byta utbildningsplats."*, *"Skyddad identitet är viktigt för denna utsatta grupp. Vi vill även med bestämdhet påtala att även svenska flickor lever i patriarkala familjeförhållanden. Där råder också missförhållanden vilka vi kanske har en benägenhet att se mellan fingrarna inför."* *Vi anser att detta arbete är viktigt särskilt att förebygga, upptäcka och behandla.*

## 8. Kvinnojourer, ett starkt stöd för utsatta unga kvinnor

### Få svar men många utsatta

Kvinno- och tjejjourer är i allmänhet en frivilligverksamhet som därför inte finns i alla kommuner. Samtliga jourer i kommunerna utanför Göteborgsområdet har via enkät haft möjlighet att lämna svar och synpunkter om sitt arbete för utsatta flickor och unga kvinnor. Endast **tre kvinnojourer och en tjejjour** har svarat. Det låga antalet svarande gör naturligtvis att det är svårt att dra alltför allmänna slutsatser om jourernas insatser i undersökta kommuner. Det som kommer fram kompletterar dock bilden av hur läget är för unga kvinnor utsatta för hedersrelaterat förtryck och brott i hederns namn.

Två av de tre kvinnojourerna redovisar fall av arbete för unga myndiga kvinnor utsatta för hedersrelaterat förtryck. Dessa jourer har också varit i kontakt med omyndiga flickor och hjälpt dessa vidare för hjälp även om kvinnojourer endast arbetar med myndiga.

**Tabell 20**

Kvinnojourer , antal stödfall och kontakter 2001-2003

|          | Antal unga kvinnor som fått hjälp och antal omyndiga flickor som jourerna informerat vidare för annat stöd |      |               |
|----------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|---------------|
|          | 2001                                                                                                       | 2002 | 2003 jan-aug. |
| Myndiga  | 10                                                                                                         | 10   | <b>5</b>      |
| Omyndiga | 2                                                                                                          | 6    | <b>5</b>      |
| Totalt   | 12                                                                                                         | 16   | <b>10</b>     |

Även om få kvinnojourer besvarat enkäten och endast två redovisar fall så visar sammanställningen att varje år söker många flickor/unga kvinnor jourernas hjälp. Kvinnojourerna gör för dessa utsatta säkert ovärderliga insatser

### Många olika stödinsatser

Kvinnojourerna hjälper de myndiga unga kvinnorna på en rad olika sätt. Här är en liten redovisning över hur många som fått några olika former av stöd. Obs. att det rör sig endast om exempel på stödformer och inte en redovisning av hur alla unga kvinnor fått hjälp.

**Tabell 21**

Kvinnojourer och några olika stödformer

|                                   | Antal unga kvinnor som fått olika former av stöd |      |          |
|-----------------------------------|--------------------------------------------------|------|----------|
| Stödform                          | 2001                                             | 2002 | 2003     |
| Endast samtalsstöd och rådgivning | 3                                                | 3    | 1        |
| Samtalsstöd och praktisk hjälp    | 3                                                | 4    | 1        |
| Fått hjälp med skyddat boende     | 4                                                | 4    | <u>2</u> |
| Antal                             | 10                                               | 11   | 4        |

### Brett samarbete

Kvinnojourerna har kontinuerligt många samverkanspartners. Sett över perioden 2001 t.o.m. våren 2003 har som framgår av nedanstående tabell samarbete skett med många olika verksamheter för många unga utsatta kvinnor.

### Tabell 22

Kvinnojourernas samarbete under 2001 – våren 2003

| <u>Samarbetspartners</u>                                                                                                                                           | <u>Antal samarbetsfall</u> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------|
| Gymnasieskola                                                                                                                                                      | 4                          |
| Socialtjänst                                                                                                                                                       | 26                         |
| Ungdomsmottagningar                                                                                                                                                | 5                          |
| Läkare/sjukvård                                                                                                                                                    | 17                         |
| Andra Kvinnojourer                                                                                                                                                 | 23                         |
| Polis                                                                                                                                                              | 35                         |
| Advokater/domstolar                                                                                                                                                | 17                         |
| Andra samverkanspartners som kvinnojourerna också vill nämna att man haft kontakter med är t ex: fackliga organisationer, arbetsgivare och invandrarorganisationer |                            |

### Vilka insatser/åtgärder är viktiga och mindre viktiga

För att få en bild av vilka insatser/åtgärder som kvinnojourer anser är viktiga/oviktiga har de haft möjlighet att göra skattningar på skilda områden. Dessa skattningar har gjorts från 1 (oviktigt) till 10 (viktigt) och i det följande redovisas resultaten i två skattningsintervaller

### Tabell 23

Skattning av betydelsen av olika former av hjälp och skydd som samhället organiserar:

| <u>Konfliktlösning</u>                 | <u>Antal jourer per skattningsintervall</u> |             |
|----------------------------------------|---------------------------------------------|-------------|
|                                        | <u>1-5</u>                                  | <u>6-10</u> |
| <u>Överlåta allt ansvar</u>            |                                             |             |
| till familjen                          | 4                                           | 0           |
| Medling inom familjen                  | 1                                           | 3           |
| Stärka flickas egen kamp inom familjen | 0                                           | 4           |
| <u>Skyddat boende</u>                  |                                             |             |
| I lägenheter                           | 2                                           | 2           |
| I särskilda HVB hem                    | 2                                           | 2           |
| I familjehem el. motsv.                | 0                                           | 4           |
| I lämpliga folkhögskolor               | 1                                           | 3           |
| I skydd utomlands                      | 1                                           | 2           |
| <u>Identitetsskydd</u>                 |                                             |             |
| Förenkla möjligheterna till namnbyte   | 0                                           | 4           |
| Bättre möjlighet att byta personnummer | 0                                           | 4           |
| Bekosta förändring av utseendet        | 3                                           | 1           |

Uppfattningarna om vilka olika skyddsåtgärder som är viktiga eller oviktiga



är i stort relativt likartade. Riktigt delade meningar kan väl bara konstateras gällande huruvida särskilda skyddslägenheter och HVB är bra eller dåliga insatser

#### Tabell 24

Skattning av betydelsen av olika åtgärder mot den eller de som utsätter flickor och unga kvinnor för tvång, hot och våld hederns namn

| Åtgärder mot<br>hedersförtryckare                    | Antal jourer per skattningsintervall |      |
|------------------------------------------------------|--------------------------------------|------|
|                                                      | 1-5                                  | 6-10 |
| Stark attitydpåverkan                                | 0                                    | 4    |
| Skärpta regler vid äkten-<br>skap med man i utlandet | 0                                    | 4    |
| Begränsade bidragsrätter<br>pga hedersbrott          | 1                                    | 3    |
| <b>Skärpt lagstiftning mot:</b>                      |                                      |      |
| Starkt begränsat livsrum<br>pga hedersförtryck       | 0                                    | 4    |
| Arrangerade äktenskap                                | 0                                    | 4    |
| Tvångsäktenskap                                      | 0                                    | 4    |
| Hot med hedersmotiv                                  | 0                                    | 4    |
| Våld med hedersmotiv                                 | 0                                    | 4    |
| Mord med hedersmotiv                                 | 0                                    | 4    |

Det råder en i stort sett enhällig uppfattning bland kvinnojourerna när det gäller behovet av olika åtgärder mot dem som förtrycker i hederns namn. Över hela linjen tycker man att det behövs krafttag. Det gäller såväl allmänna åtgärder som skärpt lagstiftning för typer av förtryck och olika brott.

#### Tabell 25

Betydelsen av andra insatser för att öka stödet till dem som utsätts för hedersrelaterat förtryck

| Typer av insatser                                 | Antal jourer per skattningsintervall |               |
|---------------------------------------------------|--------------------------------------|---------------|
|                                                   | 1-5                                  | 6-10          |
| Ökat stöd till starkare<br>och flera kvinnojourer | 0                                    | 4             |
| Ökat stöd till starkare<br>och flera tjejjourer   | 0                                    | 4             |
| Ökat stöd till starkare<br>och flera mansjourer   | 1                                    | 2 (ej svar 1) |
| Särskilda stödteam<br>inom socialtjänsten         | 0                                    | 4             |

Inte oväntat visar svaren enhälligt, att ökat stöd till kvinno- och tjejjourer också kan öka stödarbetet för utsatta unga kvinnor. Däremot råder större tveksamhet till om också ökat stöd till mansjourer skulle varav viktigt i detta sammanhang.

**Tabell 26**

Vad bör myndigheter och andra verksamheter främst förbättra i sitt arbete utsatta flickor och unga kvinnor

| Verksamheter                                 | Antal jourer per skattningsintervall |                |
|----------------------------------------------|--------------------------------------|----------------|
|                                              | 1-5                                  | 6-10           |
| <u>Skolan</u>                                |                                      |                |
| Allmänna kunskapen om problemet              | 0                                    | 4              |
| Bemötande/förmåga att se hedersproblematiken | 0                                    | 4              |
| Mod att anmäla till soc.                     | 1                                    | 3              |
| <u>Socialtjänsten</u>                        |                                      |                |
| Allmänna kunskapen om problemet              | 0                                    | 4              |
| Bemötande/förmåga att se hedersproblematiken | 0                                    | 4              |
| Metodik för stöd                             | 0                                    | 3 (ej svar -1) |
| Mod att vidta skyddsåtgärder                 | 0                                    | 4              |
| <u>Polisen</u>                               |                                      |                |
| Allmänna kunskapen om problemet              | 0                                    | 4              |
| Bemötande/förmåga att se hedersproblematiken | 0                                    | 4              |
| Förmåga till snabba skyddsåtgärder           | 0                                    | 4              |
| <u>Sjukvården</u>                            |                                      |                |
| Allmänna kunskapen om problemet              | 0                                    | 3 (ej svar-1)  |
| Bemötande/förmåga att se hedersproblematiken | 0                                    | 3 (ej svar-1)  |
| Förmåga till snabba skyddsåtgärder           | 0                                    | 3 (ej svar -1) |

De svarande Kvinno- och tjejjourerna har en samstämmig uppfattning:

Det är viktigt att skola, socialtjänst, polis och sjukvård förbättrar sitt arbete på en rad olika områden till stöd för utsatta. Men det är inte bara på nämnda sätt dessa verksamheter behöver skärpa upp sitt arbete.

Det finns också andra som bör göra bättre insatser. Exempel:

Om polisen: *"Att se hedersbrott som ett samhällsproblem och inte som ett familjeproblem"*

Om Migrationsverket lokalt: *"Kunna se problemet, ha ett bättre bemötande, kunna ge skydd."*

Om Brottsofferjourer: *"Ha bättre kunskap om problemet och offren."*

Om Domstolsväsendet: *"Förbättrad förmåga att kunna se hedersproblematiken bakom brott"*

## 9. Mansjourer möter inte hedersproblemen

### Inga kända fall av fäder eller söner

I enkäten till Mansjourer utanför Göteborgsområdet har frågor ställts dels om möten och arbete med fäder som utsätter sina döttrar hedersrelaterade brott, och dels möten och arbete med söner utsatta för sådana brott. **Inte någon av de fyra Mansjourer som besvarat enkäten har i sin verksamhet haft något sådant hedersrelaterat fall.**

### Skydd och stöd för döttrar och söner behövs

Mansjourerna har i öppna frågor haft möjlighet att komma med synpunkter på en rad olika områden. Flera har utnyttjat denna möjlighet och här följer ett axplock av dessa.

#### Om skydd och stöd:

*"Den första direkt riktade hjälpen är att ge skydd och stöd modell kvinnojourer men för både män, kvinnor, barn och ungdomar. Frivilligorganisationer som kvinnojourer och mansjourer kan här bidra med hjälp. Genom information och kampanjer i skolor, arbetsplatser, bland invandrargrupper/organisationer etc. informera invandrarfamiljer om vårt lands synsätt i dessa frågor. På alla offentliga platser skall finnas upplysning om vart den som befinner sig i ett utsatt läge kan vända sig för att få hjälp och skydd. Information kan också tryckas på skattsedlar och andra lämpliga informationsmaterial som myndigheter skickar ut till medborgare. Man måste ingjuta mod hos de människor som befinner sig i ett utsatt läge. De vågar reagera mot denna form av förtryck när de känner att de både har omgivningens och samhällets stöd och att detta stöd är kompakt och kraftfullt." Man måste informera barnen i skolan om deras rättigheter och vad svensk lag säger, särskilt barn från andra kulturer. Utsatta barn vet inte vart de skall vända sig med sina problem "*

*" Information, lagstiftning+ rutiner när det händer+ skyddat boende"*

#### Om åtgärder för att stoppa hedersbrotten:

*" Samhället kan och skall arbeta på flera plan med dessa frågor, dels genom upplysning om vilka lagar, regler och synsätt som gäller i vårt land, del genom straffrättsliga åtgärder varav utvisning borde bli påföljden för denna typ av brott samt inreseförbud i landet. Viktigt är också att satsa på integration i det svenska samhället. Härvidlag kan de flesta frivilligorganisationer som finns vara med och påverka till att skapa goda kontakter mellan svenskar och invandrarfamiljer.*

*Genom Migrationsverkets alt. kommunernas försorg borde en familje-/medborgarutbildning för invandrare startas där de får kunskap om vår kultur och vad samhället förväntar sig av dem när det gäller ansvar, skyldigheter och rättigheter levnadssätt, familjepolitiken samt viktiga lagar inom det familjerättsliga området, brottsbalken etc. "*

*" Inflyttade vuxna familjemedlemmar med annan etnisk bakgrund informeras om vad som gäller i Sverige. Detta skall göras så snart de anländer till Sverige på deras eget språk. Eventuellt en folder som talar om vad som gäller i Sverige och att man får skriva under ett avtal att man kommer att följa dessa regler. "*

*"Dialog med auktoriteter och grupper som representerar olika invandrar-grupper, lagstiftning, information."*

Om allmänna åtgärder

Under denna punkt framhålls särskilt , att det är viktigt att även Mansjourer spelar en roll i arbetet mot hedersrelaterade brott. För att kunna göra detta behöver de resurser i form av ökat ekonomiskt stöd. En jour framhåller också vikten av att: "Inte glömma bort dialogen med föräldrar. Viktigt att lära sig bedöma när skyddsaspekten respektive dialogen ska prioriteras

## 10. Slutsatser och åtgärdsförslag

De båda kartläggningar som gjorts år 2002 och 2003 i Västra Götaland visar att hedersproblematik finns i en mycket stor del av länets kommuner. Det kända antalet utsatta flickor och unga kvinnor uppgår till 270 men de som arbetar med och för dessa bedömer att det därutöver finns ett stort mörkertal. Det är därför möjligt att det kan finnas 2-3 gånger så många utsatta flickor/unga kvinnor i länet.

Förtryck och brott i hederns namn är direkta angrepp på flickors och unga kvinnors mänskliga rättigheter. Problemets karaktär och omfattning gör att hedersförtryck och hedersbrott måste betraktas som ett allvarligt samhällsproblem. Att förebygga och motverka förtryck och brott i hederns namn liksom att stödja och hjälpa dem som drabbas är därför en mycket viktig uppgift för alla delar av samhället.

**För Västra Götalands län finns efter de genomförda två kartläggningarna (2002 och 2003) en samlad bild över situationen. Denna bild ger information inom vilka områden och i vilken riktning som fortsatta åtgärder bör vidtas. Förslag, som presenterades för Göteborgsområdet redan 2002, förstärks av de resultat som kartläggningen i övriga länet visar. För det fortsatta arbetet i hela länet bör därför följande inriktning och åtgärder särskilt övervägas**

### **Ett långsiktigt arbete är nödvändigt**

Hedersproblematik finns i den stora majoriteten av länets kommuner och problemen gäller förtryck mot mänskliga rättigheter. Därför behövs stora samhälleliga insatser och ett långsiktigt arbete för att förebygga och motverka hedersförtryck och hedersbrott.

Planmässiga förebyggande insatser behöver tas fram på den politiska nivån i länets kommuner.

Olika myndigheter behöver ta fram planer och resurser för ett sådant arbete. Skolor, socialtjänst, flyktingmottagande, polis med flera bör engageras i sådana förebyggande och motverkande insatser.

### **Alla bör få stöd**

Brott och förtryck i hederns namn drabbar både omyndiga flickor och myndiga unga kvinnor. Samhället bör uppmärksamma och stödja båda dessa grupper men också pojkar, som utsätts för samma förtryck.

Alla utsatta ungdomar som ännu inte vågar eller vill stå upp för sina mänskliga rättigheter måste få veta att hjälp och stöd finns.

### **Skolan har central betydelse**

Grund- och gymnasieskolor har en avgörande roll för att upptäcka och stödja utsatta flickor. Metodik för denna viktiga uppgift bör därför finnas på alla skolor.

Skolornas förebyggande arbete är särskilt viktigt. Uppgiften att slå vakt om värdegrundens principer inför både elever och föräldrar är en del i detta.

Klara gränssättningar har stor betydelse. Det krävs också riktade förebyggande åtgärder om hedersförtrycket till olika elevgrupper.

### **Socialtjänsten bör stärkas ytterligare**

Socialtjänsten har den avgörande rollen för att skydda och stödja utsatta flickor och unga kvinnor. En fortsatt utveckling av metodiken i arbetet till stöd för just hedersförtryckta ungdomar behövs därför.

Socialtjänsten måste också arbeta med föräldrar och hela familjer.

Metodiken för detta behöver också utvecklas kraftigt.

Samverkan och nya effektiva arbetsmetoder på olika områden är av stor betydelse för om socialtjänsten ska kunna fylla sin skyddande och stödjande roll

### **Flyktingar måste få information**

De verksamheter som tar emot och introducerar flyktingar behöver informera och påverka nyanlända föräldrar. Alla måste bli införstådda med det svenska samhällets syn på mänskliga rättigheter och hedersförtryck.

Metoder bör finnas för att upptäcka utsatta flickor/unga kvinnor och för att påverka föräldrarnas attityder

### **Sjukvården är betydelsefull**

Inom både den somatiska och psykiska sjukvården möter man flickor/unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck. Ungdomsmottagningar får också denna grupp hjälpsökande till sin verksamhet.

Alla behöver ytterligare kunskap om problematiken och för sina respektive verksamheter utveckla egna metoder för att se och hjälpa dessa utsatta flickor och unga kvinnor

### **Kvinnojourer och nätverk spelar viktig roll**

Kvinnojourer har under många år med begränsade resurser gjort stora insatser för drabbade unga kvinnor. De har också hjälpt omyndiga vidare till annan hjälp.

För att även i fortsättningen kunna stödja den hedersförtryckta gruppen flickor/unga kvinnor behöver kvinnojourerna samhällets stöd

Det är män (fäder och söner) som utsätter i första hand döttrarna för förtryck och brott i hederns namn. En del pojkar drabbas också av hedersrelaterade brott. Riktade insatser behövs därför till dessa män och pojkar. För att detta ska ske kan kanske mansjourer spela en roll. Det kan också behöva utvecklas helt nya manliga nätverk och verksamheter som enbart syftar till att arbeta med män och pojkar.

### **Stärkt utbildning är nödvändig**

Myndigheter, organisationer och allmänhet behöver utbildning och kunskap om hedersproblematiken. Det är särskilt viktigt för skola, socialtjänst, polis och andra rättsvårdande instanser, sjukvård m.fl. som kommer i kontakt med de utsatta flickorna och deras familjer. Kunskapsbehovet gäller både om hedersförtryckets olika uttryck, hur flickorna ska stödjas akut och långsiktigt, hur föräldrar ska påverkas och hur förebyggande arbete kan ske på bästa sätt

### **Fortsatt metodutveckling behövs**

Metodik för att upptäcka och stödja utsatta flickor och unga kvinnor behöver förstärkas genom långsiktiga och riktade insatser till olika verksamheter. Metodik för att påverka föräldrar/familjer som utsätter sina döttrar för hedersförtryck och brott behöver utvecklas

### **Förebyggande arbete bör prioriteras**

Skydd och stöd för utsatta flickor och unga kvinnor är nödvändigt men löser inte problemen med hedersförtrycket i samhället. För att detta ska ske behöver förebyggande insatser på många områden

Skola och socialtjänst behöver utveckla sitt förebyggande arbete för att stödja utsatta flickor och påverka attityder. Dessa verksamheter behöver också utveckla arbetet med familjerna för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Frivilligorganisationer såsom kvinnojourer, invandrarorganisationer och andra bör ges stöd för samverkan och engagemang i både stödjande och förebyggande arbete. Enskilda engagerade människors arbete mot hedersförtryck behövs och bör uppmuntras.

Kunskap om och aktivitet för de jämställdhetspolitiska målen och för mänskliga rättigheter bör krävas av alla organisationer som vill ha samhällets stöd

### **Samverkan**

Systematisk samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och andra som möter och arbetar för dem som utsätts för hedersförtryck behöver utvecklas och förstärkas. Olika nätverk av handläggare, enskilda aktivister och organisationer behöver stimuleras

### **Skyddat boende**

Speciella skyddade boenden för just flickor och unga kvinnor som utsätts för förtryck och brott i hederns namn behöver fortsatt finnas och även byggas ut. Det skyddade boende bör erbjuda olika alternativ för att täcka de skilda behov flickorna kan ha beroende på t ex ålder, utbildningsnivå, stödbehov och hotbild

### **Insatser på nationell nivå**

Behov av olika insatser finns i kommuner spridda över hela landet. En del av dessa kan ha svårigheter med att ordna skyddat boende och andra specifika stödinsatser. Vissa resurser kan därför behöva ha en nationell samordning för att skyddet och stödet till utsatta flickor ska bli bra överallt. Samverkan mellan olika län för en del satsningar kan också vara aktuellt. En översyn över vilka frågor och resurser som behöver en sådan nationell samordning och/eller länssamverkan bör därför ske.

### **Länsstyrelsens fortsatta roll**

Länsstyrelsen i Västra Götaland bör fortsätta att stimulera och samordna arbetet mot hedersförtryck i länet. För möjlighet till ett långsiktigt arbete bör detta uppdrag kvarstå hos Länsstyrelsen under ytterligare minst tre år.

Regerings direktiv, gjorda erfarenheter samt resultat och åtgärdsförslag i länets båda kartläggningar vägleder Länsstyrelsens fortsatta arbete. Fortlöpande görs utvärderingar. Årliga konkreta handlingsplaner utarbetas.



## Bilagor

|   |                                           |
|---|-------------------------------------------|
| 1 | Åtgärdsförslag i kartläggningen 2002      |
| 2 | Exempel på följebrev till utsända enkäter |
| 3 | Enkätfrågor Socialtjänsten                |
| 4 | Enkätfrågor Grundskolor och gymnasier     |
| 5 | Enkätfrågor Flyktingsmottagande           |
| 6 | Enkätfrågor Ungdomsmottagningar           |
| 7 | Enkätfrågor Kvinnojourer                  |
| 8 | Enkätfrågor Tjejjourer                    |
| 9 | Enkätfrågor Mansjourer                    |

## Från kartläggningen över utsatta flickors situationen i Göteborgsområdet 2002

### Förslag till åtgärder

Länsstyrelsen i Västra Götaland överlämnar följande förslag till regeringen rörande åtgärder för utsatta flickor med patriarkal hotbild. Exempel på beräknade kostnader för några insatser ges i bilaga 3. En del informations- och utbildningsinsatser, som vänder sig direkt till ungdomar och/eller föräldrar, borde kunna genomföras som studiecirkelar i samverkan mellan frivilligorganisationer och studieförbund. Hur det skyddade boendet kan organiseras och administreras utifrån olika skyddsbehov utreds i särskild ordning. Förslag kommer att presenteras i mars 2003. Genomförandet av merparten av förslagen förutsätter samverkan och någon form av resurstillskott till kommunerna, som har huvudansvaret för de omyndiga

flickorna. Länsstyrelsen, som har lång erfarenhet av att fördela och administrera ekonomiska bidrag till olika utvecklingsprojekt, kan medverka.

### Insatser för att skydda utsatta flickor

Det mest akuta behovet är att utveckla kompetens för att initialt kunna göra bra riskbedömningar. En tvärsektoriell **expertgrupp** inom Västra Götalands län bör bildas omgående. Personerna i denna grupp ska handplockas från basverksamheter som idag arbetar med målgruppen utsatta flickor. Expertgruppens uppgift blir att samråda internationellt såväl som nationellt i syfte att generera kunskap. Deras roll blir också att arbeta konsultativt framför allt med socialtjänsten men även andra verksamheter i samhället. Länsstyrelsen är beredd att hålla samman expertgruppen.

- Befintliga **jourfamiljer och familjehem** bör inventeras, så att en **rikssamordning** kan ske av dem som är villiga att ta emot utsatta flickor. Om samordning sker över landet blir de också en mer användbar resurs än idag med tanke på att flickorna ibland behöver en fristad långt hemifrån. Vilket organ som ska administrera samordningen får diskuteras i särskild ordning. Kommun- eller kommunalförbund är en tänkbar instans. Utbildning och kompetensutveckling bör kopplas till hemmen. Någon form av kvalitetssäkringssystem kan behövas för att garantera att flickorna får det stöd de behöver. Kostnaden för jourhemmen bärs i första hand av avlämnande kommun via socialtjänsten.

- Flera kommuner kan tillsammans skapa en gemensam **lägenhetsbank**. Tomma lägenheter ska då finnas tillgängliga på olika platser i länet och användas för korttidsplacering vid akuta skyddsbehov. Kulturkompetenta mentorer/kontakt-personer bor och lever nära flickorna i lägenheten. Om behov finns hjälper de till att utveckla nätverket i det nya sammanhanget; skola, fritidsaktiviteter m.fl.. Ett **mobilt team** med personal som har spetskompetens för målgruppen finns att tillgå för konsultation och mer terapeutiska samtal med flickorna. När åtgärden aktualiseras ska det mobila teamet snarast finnas på plats. Denna insats skulle kunna utvecklas till att omfatta samarbete med övriga storstadsregioner med tanke på skyddsaspekten vid bedömningar av rent geografiska avståndsbehov.

- Regeringen bör ge Statens institutionsstyrelse i uppdrag att undersöka möjligheten att bygga upp en mindre **nationell institution** för extremt utsatta flickor på hemlig plats. Planeringsdirektör Gun-Marie Pettersson på Statens institutionsstyrelse är beredd att delta i ett sådant arbete. Om den aktualiserade översynen angående lagen om vård av unga medför förändringar som underlättar omhändertaganden av denna målgrupp flickor anser Gun-Marie Pettersson att insatsen kan bli en åtgärd som rekommenderas på sikt. Utformningen av och kostnaderna för ett sådant hem får utredas i särskild ordning. Det är viktigt att poängtera att gruppen utsatta flickor behöver särskilt stöd av ett slag som den här typen av institutioner inte tidigare har erfarenhet av.

- Kommuner bör med hjälp av statsbidrag få möjlighet att köpa **utbildnings-platser** vid landets **folkhögskolor**, som drivs i internatform. Vissa platser reserveras i hemlighet för

utsatta flickor. Sådana folkhögskolor förutsätts vid behov kunna knyta till sig spetskompetens för att möta flickorna. Särskilda åtgärder kan eventuellt behövas för att garantera flickornas säkerhet.

- Ett **formaliserat samarbete** bör etableras **mellan storstadslänens kommuner**. Redan idag sker ett informellt sådant samarbete, som handlar om att hjälpa varandra med lämpliga placeringar vid skyddsbehov långt från hemmet. Initiativet tas idag av enskilda tjänstemän. Om åtgärden blir lyckosam beror väldigt mycket på deras uppfinningsrikedom.

## Förebyggande insatser

- Nyanlända flyktingar måste tidigt få tydlig och **lättfattlig information** om mäns, kvinnors och barns rättigheter och skyldigheter i Sverige på sina egna språk. Sådan information kan integreras i SFI-undervisningen. De nyanlända bör också erbjudas mentorer bland svenskar och/eller bland människor med utländsk bakgrund som redan blivit integrerade i det svenska mångfaldssamhället. Utnyttja de **informationskanaler**: radio, tv, film, musik osv. som människor med utländsk bakgrund lyssnar på och använder för att sprida information om vad som gäller i Sverige.
- **Utveckla socialtjänsten** inom kommunerna. En eventuellt flera inom varje socialbyrå måste få spetskompetens för att kunna fungera konsultativt inom den egna organisationen. Genom att utveckla samsynen och ta med ekonomiska aspekter kan de agera snabbt när allvarliga skyddsbehov uppstår. Statsbidrag kommer att behövas för att komma igång med kompetensutveckling och kompen-sera för extraordinära kostnader. Det är viktigt att socialtjänsten fullföljer sina ålägganden vid placeringar. Med hjälp av checklistor kan man göra arbetsplaner som följs upp och utvärderas kontinuerligt. Eventuellt kan detta kopplas till på-gående arbete i kommunerna med att ta fram handlingsplaner för våldsutsatta kvinnor. Även skola och mentor/kontaktperson på fritiden kan omfattas av arbetsplanen. Familjerna ska erbjudas insatser, t.ex. kvalificerade familjesamtal för att underlätta eventuell återförening.
- På samma sätt behöver **skolan kompetensutveckling**, framför allt elev-vårdsteamerna i de mest invandrartäta delarna av storstadsområdet. Målet är att vuxna som möter flickorna i skolan ska lära sig att tidigare tolka deras signaler. Få flickor tar öppet och spontant kontakt med t.ex. skolkuratoren och berättar, men de kan på andra sätt signalera att de har en utsatt situation.
- Även **rättsvårdande myndigheter**: polis, domstolar, åklagarmyndigheter liksom advokater behöver kompetensutveckling för att rätt kunna hantera utsatta flickor. Flickorna måste garanteras säkra och trygga förhandlingar i rätten. Möjligheten för polisen att lättare erbjuda vittnesskydd behöver också undersökas närmare.
- Utred möjligheterna att inrätta ett **”tjejhus”**, som kan drivas av frivilligorganisationer och kommunala verksamhetsföreträdare i samverkan. Personalen ska vara språk- och kulturkompetent. Tjejhuset kan fungera som en mötesplats och en frizon för flickor. De kan komma dit för aktiviteter och samtal. Om det visar sig nödvändigt kan de eventuellt också bo där en begränsad tid. Verksamheten ska vara flexibel utifrån individuella behov. Eventuellt bör kvalificerade familjesamtal erbjudas flickorna. Frivilligorganisationer får söka statliga och kommunala bidrag för verksamheten. En förutsättning för samhällsstöd ska vara att ansvariga inom organisationerna och för verksamheten i huset genomgått jämställdhets-utbildning.
- Arbeta aktivt för **jämställdhet i skolor och på fritidsgårdar** för att successivt förändra attityder och värderingar. Låt flickorna få mer utrymme för egna aktiviteter.
- Avsätt **utökade resurser för elevvård** i framförallt de segregerade storstads-områdenas skolor. Det är viktigt att uppmärksamma pojkarnas (flickornas bröders) situation. Även de behöver hjälp och stöd för att bryta traditionella mönster.
- Uppmuntra och **stöd integrationsprojekt**, som syftar till att skapa dialog mellan föräldrar och unga, mellan invånare med utländsk bakgrund och svenskar i alla åldrar. Det

behövs fler öppna mötesplatser, där diskussioner kan föras. Föreningars inställning till och arbete med jämställdhet måste uppmärksammas, när de ansöker om ekonomiska bidrag för olika verksamheter. Frivilligorganisationer bör ges tryggare och mer långsiktiga ekonomiska villkor.

- Skapa ett **Agora för män**: ett integrationscentrum där män med utländsk och svensk bakgrund kan träffas för erfarenhetsutbyte, samkväm m.m.. Idag finns Agora integrationscentrum för kvinnor i centrala Göteborg.
- Skapa en **plattform för utbyte av erfarenheter** mellan frivilligorganisationer, invandrarföreningar samt kommunala, regionala och statliga verksamhets-öretträdare. Kommunerna bör mobilisera viktiga resurspersoner inom olika etniska grupper som kan hjälpa till att stödja jämställdhetsarbetet i de egna samfunden-föreningarna.

Integrations- och  
jämställdhetsenheten

Lasse Johansson

Projektledare

031 – 60 51 29

0707 - 40 51 29

lasse.johansson@o.lst.se

**Till chefer för socialtjänstens  
Individ- och familjeomsorg**

**Bilaga 2**

## **Ang. behov av insatser för flickor, som lever under tvång, hot och våld i familjer med strängt patriarkala och hedersrelaterade värderingar**

Landshövdingarna i storstadslänen fick i februari 2002 regeringens uppdrag att medverka till att lösa behovet av akut skyddat boende för flickor och unga kvinnor utsatta för hedersrelaterat förtryck.

Under våren 2002 genomförde Länsstyrelsen i Västra Götaland med anledning av regeringsuppdraget en kartläggning om behovet av insatser för flickor som lever under hot och tvång i hederns namn. Enkäter sändes då ut till högstadieskolor, gymnasier och socialtjänst i tretton kommuner inom Göteborgsregionen. Resultatet av kartläggningen presenterades under hösten 2002 i rapporten: "Ett eget liv". Liknande rapporter har även gjorts inom Malmö- och Stockholmsregionerna.

Regeringen har för det fortsatta arbetet tilldelat de tre storstadslänen vardera 4,5 miljoner för innevarande budgetår. Dessa medel ska i första hand användas till att bygga upp ett konkret skyddat boende och till förebyggande insatser. Medlen ska även utnyttjas till att undersöka situationen för denna grupp utsatta flickor i hela landet. Därför genomför Länsstyrelsen i Västra Götaland en kompletterande kartläggning i de kommuner som ej tidigare undersökts.

Länsstyrelsen utgår från att socialtjänsten är en av de verksamheter som har god kännedom om situationen för denna grupp utsatta flickor. Därför vänder vi oss direkt till individ- och familjeomsorgen inom kommunernas socialtjänst med bifogad enkät.

Vår förhoppning är, att de resultat denna kompletterande kartläggning ger, ska ligga till grund för ett fortsatt utvecklingsarbete i länet som helhet.

**Vi vädjar därför om att ni besvarar enkäten snarast och att ni lämnar ert svar senast 1 oktober 2003**

**Till ert svar, vänligen bifoga eventuella policydokument och handlingsrutiner när det gäller denna grupp utsatta flickor**

**Ert svar sänds till:**

**Länsstyrelsen Västra Götaland**

**Enheten för integration och jämställdhet**

**403 40 Göteborg**

**Vid frågor vänd er till: Lasse Johansson/projektledare 031 – 60 51 29, 0707 40 51 29,**

**Bilaga 3****Till socialtjänstens individ- och familjeomsorg**

*Följande enkätfrågor är de samma som användes under våren 2002. Vid osäkerhet om antal etc - gör uppskattningar. Sänd in svar även om ni inte mött detta problem i er verksamhet.*

1. Hur många utsatta flickor, som lever under hot och tvång i familjer med strängt patriarkala värderingar, har socialtjänsten haft kontakt med under det gångna året?
2. Hur många av dessa kontakter har:
  - föranlett en utredning enligt Socialtjänstlagen?
  - föranlett ett omedelbart omhändertagande enligt Lagen om vård av unga?
  - utmynnat i ansökan om vård enligt Lagen om vård av unga?
3. Hur har socialtjänsten fått kännedom om flickornas situation?
4. Flickornas ålder?
5. Hur många av flickorna har förutom kontakten med social tjänsten har eller har haft kontakt med elevvården på sin skola?
6. Vilka insatser/ åtgärder erhåller flickorna i kontakten med social tjänsten? Utifrån:
  - en akut hot- och våldssituation?
  - ett mer långsiktigt stödarbete?
  - ett förebyggandearbete?
7. Vilka insatser/åtgärder möter föräldrarna? Utifrån:
  - den akuta hot- och våldssituationen?
  - det mer långsiktiga stödarbetet?
  - ett förebyggandearbete?
8. Vilka möjligheter/styrkor ser Ni i Ert arbete med:
  - flickorna?
  - föräldrarna/ familjen?
9. Är flickornas behov av stöd mer omfattande än vad socialtjänsten, och eventuellt andra verksamheter, har möjlighet att erbjuda? Exemplifiera sådana behov utifrån:
  - behovet av fullgott skydd för flickorna
  - kvalificerat relationsarbete med familjerna
  - ett förebyggandearbete
10. Har Ni behov av stöd och eventuellt fler resurser, exempelvis utbildning och kompetensutveckling, för att i Ert arbete kunna:
  - upptäcka flickornas utsatthet på ett tidigt stadium
  - arbeta förebyggande för att förhindra att flickorna utsätts för hot och tvång

11. Samarbetar Ni med annan/andra verksamheter för att stödja flickorna/familjerna? Ange i så fall med vilken/vilka.

12. Vad anser Ni om samarbetets betydelse för flickorna/ familjerna?

- i den akuta hot - och våldssituationen
- i det mer långsiktiga stödarbetet
- i förebyggandearbetet

13. Föreligger ett "dolt behov" = utsatta flickor som inte vågat, eller hittat vägar för att, söka Er stöd eller annan hjälp? Ange i så fall vilken omfattning Ni tror att det kan handla om.

14. Vad anser Ni i Er verksamhet om att skapa ett skyddat boende för den här gruppen omyndiga, utsatta flickor?

15. Övriga synpunkter.

Svarande kommun/ stadsdel.....

Namn/befattning.....

**TACK FÖR ER MEDVERKAN.**

**Kom ihåg att bifoga eventuella policydokument och handläggningsrutiner när det gäller gruppen utsatta flickor**

**Svar önskas åter senast 03 10 01**

**Till Elevvårdsteamet: kurator, skolsköterska med flera.**

*Följande enkätfrågor är de samma som användes under våren 2002. Vid osäkerhet om antal etc - gör uppskattningar. Sänd in svar även om ni inte mött detta problem på er skola.*

1. Hur många utsatta flickor som lever under hot och tvång i familjer med strängt patriarkala värderingar har elevvården kommit i kontakt med under det gångna året?
2. Hur har elevvården fått kännedom om flickornas situation?
3. Flickornas ålder?
4. Hur många av kontakterna med utsatta flickor under det gångna året har föranlett en anmälan till socialtjänsten?
5. Hur många av flickorna har förutom kontakten med elevvården haft en pågående kontakt med socialtjänsten?
6. Ge exempel på hur elevvården arbetar med flickornas situation.  
Utifrån:
  - en akut hot- och våldssituation
  - ett mer långsiktigt behandlingsarbete
  - ett förebyggandearbete
7. Ge exempel på hur elevvården valt att arbeta med föräldrarna/ familjen  
Utifrån:
  - den akuta hot- och våldssituationen
  - det mer långsiktiga behandlingsarbetet
  - förebyggandearbetet
8. Vilka möjligheter/styrkor ser Ni i Ert arbete med:
  - flickorna
  - föräldrarna/ familjen
9. Är flickornas behov av stöd mer omfattande än vad Ni, och eventuellt andra verksamheter, kunnat erbjuda flickorna/ familjerna?  
Exemplifiera sådana behov utifrån:
  - behovet av fullgott skydd för flickorna
  - kvalificerat relationsarbete med familjerna
  - förebyggandearbetet
10. Finns behov av stöd och fler resurser, exempelvis utbildning och kompetensutveckling, för att Ni i Ert arbete ska kunna:
  - upptäcka flickornas utsatthet på ett tidigt stadium
    - arbeta mer förebyggande
    -



11. Samarbetar Ni med annan/ andra verksamheter för att stödja flickorna/ familjerna?  
Ange i så fall med vilken/vilka.
  
12. Vad anser Ni om samarbetets betydelse för flickorna/ familjerna ?
  - i en akut hot - och våldssituation
  - i ett mer långsiktigt behandlingsarbete
  - i förebyggandearbetet
  
13. Föreligger ett "dolt behov" = utsatta flickor som inte vågat, eller hittat  
vägar för att, söka Ert stöd eller annan hjälp? Ange i så fall vilken  
omfattning Ni tror att det kan handla om.
  
14. Vad anser Ni i Er verksamhet om att skapa ett skyddat boende för den här gruppen  
omyndiga utsatta flickor
  
15. Övriga synpunkter

Svarande högstadieskola.....  
 Svarande gymnasieskola.....  
 Namn/befattning.....

**TACK FÖR ER MEDVERKAN.**

**Kom ihåg att bifoga eventuella policydokument och  
handläggningsrutiner när det gäller denna grupp utsatta flickor**

**Svar önskas åter senast 03 10 01**

**Till**

kommunernas flyktingansvariga inom Västra Götalands län  
och till ansvariga vid Migrationsverkets mottagningsenheter i länet.

**Enkät**

Om situationen för flickor och unga kvinnor som utsätts för tvång, hot eller våld i  
hederns namn.

Svarande:.....Befattning:.....

Kommun:.....

Migrationsverksenhet/ort.....

**1.**

Har ni under 2002-03 kommit i kontakt med flickor under 18 år vilka  
ni bedömt varit utsatta för tvång, hot eller våld i hederns namn?

Ja                      O                      Antal.....

Nej                      O

**2.**

Har ni under 2002-03 kommit i kontakt med unga kvinnor mellan 18-20 år vilka ni  
bedömt varit utsatta för tvång, hot eller våld i hederns namn?

Ja                      O                      Antal.....

Nej                      O

**3.**

Om ni haft kontakt med några flickor eller unga kvinnor som varit utsatta för  
hedersrelaterat tvång, hot eller våld, vilka former av sådant förtryck har det i så  
fall handlat om?

De omyndiga har utsatts för

De myndiga har utsatts för

**4.**

Om ni haft kontakt med några flickor eller unga kvinnor som varit utsatta för  
hedersrelaterat tvång, hot eller våld, hur har ni i så fall försökt hjälpa dem?

Exempel på hjälp till omyndiga:

Exempel på hjälp till myndiga

**5.**

Har ni någon gång under 2002-03 kontaktat annan myndighet då det gällt fall av  
tvång, hot eller våld i hederns namn mot flickor eller unga kvinnor?

För omyndiga flickor:

Ja                      O                      Antal fall:.....

Myndigheter som kontaktats:.....

Nej                      O

För myndiga flickor:

Ja                      O                      Antal fall:.....

Myndigheter som kontaktats:.....

**6.**

Beskriv på vilket sätt ni försökt/försöker informera föräldrar om vårt samhälles syn  
på tvång, hot eller våld mot flickor och unga kvinnor

**7.**

Vilka åtgärder bedömer ni som särskilt viktiga vidta inom er verksamhet när det  
gäller att motverka tvång, hot eller våld mot flickor och unga kvinnor?

Svar:

**8.**

**Vilka åtgärder bedömer ni som särskilt viktiga för samhället att vidta för motverka tvång, hot eller våld mot flickor och unga kvinnor?**

**Svar:**

**9**

**Övriga synpunkter från er då det gäller stöd till flickor och unga kvinnor som utsätts för tvång, hot eller våld i hederns namn:**

**Svar:**

**Till ungdomsmottagningar i Västra Götaland utanför Göteborgsområdet**

4. Hur många utsatta flickor som lever under hot och tvång i familjer med strängt patriarkala värderingar har er mottagning kommit i kontakt med under det gångna året?
5. Hur har er mottagning fått kännedom om flickornas situation?
6. Vilka åldrar har flickorna haft?
4. Hur många av kontakterna med utsatta flickor under det gångna året har föranlett en anmälan till socialtjänsten?
5. Hur många av flickorna har förutom kontakten med ungdomsmottagningen också haft en pågående kontakt med socialtjänsten?
6. Ge exempel på hur ungdomsmottagningen arbetar med flickornas  
Utifrån:
  - en akut hot- och våldssituation
  - ett mer långsiktigt behandlingsarbete
  - ett förebyggande arbete
7. Ge exempel på hur ungdomsmottagningen valt att arbeta med familjen  
Utifrån:
  - den akuta hot- och våldssituationen
  - det mer långsiktiga behandlingsarbetet
  - förebyggandearbetet
8. Vilka möjligheter/styrkor anser Ni föreligger i Ert arbete med:
  - flickorna
  - föräldrarna/ familjen
9. Är flickornas behov av stöd mer omfattande än vad Ni, och eventuellt andra verksamheter, kunnat erbjuda flickorna/ familjerna?  
Exemplifiera sådana behov utifrån:
  - behovet av fullgott skydd för flickorna
  - kvalificerat relationsarbete med familjerna
  - förebyggande arbete
12. Finns behov av stöd och fler resurser, exempelvis utbildning och kompetensutveckling, för att Ni i Ert arbete ska kunna:
  - upptäcka flickornas utsatthet på ett tidigt stadium
  - arbeta mer förebyggande

13. Samarbetar Ni med annan/ andra verksamheter för att stödja flickorna/ familjerna?  
Ange i så fall med vilken/vilka.
12. Vad anser Ni om samarbetets betydelse för flickorna/ familjerna ?
- i en akut hot - och våldssituation
  - i ett mer långsiktigt behandlingsarbete
  - i förebyggandearbetet
13. Föreligger ett "dolt behov". Dvs utsatta flickor som inte vågat, eller hittat, vågar för att söka Ert stöd eller annan hjälp? Ange i så fall vilken omfattning Ni tror att det kan handla om.
14. Vad anser Ni i om att skapa olika former av skyddat boende för den här gruppen både omyndiga och myndiga utsatta flickor?
- För omyndiga:  
För myndiga:
15. Övriga synpunkter ...

Svarande ungdomsmottagning/ort.....

Namn/ befattning.....

**TACK FÖR ER MEDVERKAN**

**Svar önskas åter senast 03 10 01**

**Till KVINNOJOURER i Västra Götalands län**

Frågor om kvinnojourernas arbete med unga kvinnor som är utsatta för s.k. hedersrelaterat förtryck såsom tvång, hot, våld.

Från Kvinnojouren:.....ort.....

Svarande.....

Svarandens e-post, tel.....

**Fråga 1**

Hur uppskattar ni antalet flickor och unga kvinnor, som inom er kommun/region är utsatta för allmänt hedersförtryck?

Antalet utsatta omyndiga flickor uppskattas till c:a.....

Antalet unga kvinnor i 18-20 års åldern uppskattas till c:a.....

Vi kan inte göra någon sådan uppskattning O

**Fråga 2**

Hur uppskattar ni antalet flickor och unga kvinnor, som inom er kommun/region kan vara utsatta för direkta hedersrelaterade brott ?

*Brott i form av tvång:*

Uppskattat antal omyndiga flickor.....

Uppskattat antal myndiga unga kvinnor.....

*Brott i form av hot:*

Uppskattat antal omyndiga flickor.....

Uppskattat antal myndiga unga kvinnor.....

*Brott i form av fysiskt våld:*

Uppskattat antal omyndiga flickor.....

Uppskattat antal myndiga unga kvinnor.....

Vi kan inte göra några sådana uppskattningar O

**Fråga 3**

Hur många myndiga 18-20 åriga kvinnor, som är/har varit utsatta för hedersrelaterade brott, har er kvinnojour arbetat med under de senaste åren?

Under 2001 antal.....

Under 2002 antal.....

jan- aug år 2003 antal.....

**Fråga 4**

Hur många hedersutsatta omyndiga flickor har ni under de senaste åren informerat eller hjälpt vidare till annan hjälpinstans?

Under 2001 antal.....

Under 2002 antal.....

jan- aug år 2003 antal.....

**Fråga 5**

Vilka former av insatser har er kvinnojour gjort för de heders-förtryckta 18-20 åriga kvinnorna, som ni hjälpt de senaste åren?

2001:

*Endast samtalsstöd och rådgivning till ..... unga kvinnor*

*Samtal/råd + enklare praktisk hjälp till..... unga kvinnor*

*Mindre ekonomiska bidrag eller lån till.....unga kvinnor*

*Ordnat någon form av skyddat boende till..... unga kvinnor*

*Annat stöd ex.....till.....unga kvinnor*

2002

*Endast samtalsstöd och rådgivning till ..... unga kvinnor*

*Samtal/råd + enklare praktisk hjälp till.....unga kvinnor*

*Mindre ekonomiska bidrag eller lån till.....unga kvinnor*

*Ordnat någon form av skyddat boende till..... unga kvinnor*

*Annat stöd ex.....till.....unga kvinnor*

**Jan-aug. 2003**

*Endast samtalsstöd och rådgivning till ..... unga kvinnor*

*Samtal/råd + enklare praktisk hjälp till..... unga kvinnor*

*Mindre ekonomiska bidrag eller lån till.....unga kvinnor*

*Ordnat någon form av skyddat boende till.....unga kvinnor*

*Annat stöd ex.....till.....unga kvinnor*

#### **Fråga 6**

**Vilka myndigheter och andra enheter har ni samverkat med då det gällt hjälp till 18-20 åriga kvinnor utsatta för hedersrelaterade brott?**

*Gymnasieskola Ja O*

*Nej O*

*Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....*

*Socialtjänsten Ja O*

*Nej O*

*Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....*

*Ungdomsmottagningar*

*Ja O*

*Nej O*

*Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....*

*Läkare/Sjukvård*

*Ja O*

*Nej O*

*Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....*

*Andra kvinnojourer*

*Ja O*

*Nej*

*Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....*

*Polis*

*Ja O*

*Nej O*

*Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....*

*Advokater/domstolar*

*Ja O*

*Nej O*

*Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....*

*Andra ni samverkat med.....*

#### **Fråga 7**

**Vilka olika former av hjälp och skydd anser ni vara viktigast att samhället organiserar för hedersförtryckta flickor och unga kvinnor? Skatta betydelsen genom att ringa in vald siffra där 1= oviktigt och 10**

*mycket viktigt*

#### **Konfliktlösning**

*Överlåta allt ansvar*

*till familjen*

*1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*

*Medling inom familjen*

*1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*

*Stärka flickas egen*

*kamp inom familjen*

*1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*

#### **Skyddat boende**

*I lägenheter*

*1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*

*I särskilda HVB hem*

*1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*

*I familjehem el. motsv.*

*1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*

*I lämpliga folkhögskolor*

*1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*

*I skydd utomlands*

*1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*

#### **Identitetsskydd**

*Förenkla möjligheterna*

*till namnbyte*

*1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*

*Bättre möjlighet att byta*

*personnummer*

*1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*

*Bekosta förändring av*

*utseendet*

*1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*

**Fråga 8**

Vilka åtgärder anser ni bör inriktas mot den eller de som utsätter flickor och unga kvinnor för tvång, hot och våld i heders namn?

Skatta betydelsen genom att ringa in vald siffra där 1= oviktigt och 10 mycket viktigt

**Åtgärder mot hedersförtryckare**

|                                                 |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
|-------------------------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|
| Stark attitydpåverkan                           | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Skärpta regler vid äktenskap med man i utlandet | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Begränsade bidragsrätter pga hedersbrott        | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |

**Skärpt lagstiftning mot:**

|                                             |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
|---------------------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|
| Starkt begränsat livsrum pga hedersförtryck | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Arrangerade äktenskap                       | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Tvångsäktenskap                             | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Hot med hedersmotiv                         | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Våld med hedersmotiv                        | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Mord med hedersmotiv                        | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |

Kan/vill ej ange åsikt om skärpt lagstiftning O

Annan åtgärd: Ex.....

**Fråga 9**

Vilka andra insatser anser ni bör göras för att direkt eller indirekt öka stödet för flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck?

Skatta betydelsen genom att ringa in vald siffra där 1= oviktigt och 10 mycket viktigt

**Andra insatser**

|                                                |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
|------------------------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|
| Ökat stöd till starkare och flera kvinnojourer | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Ökat stöd till starkare och flera tjejjourer   | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Ökat stöd till starkare och flera mansjourer   | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Särskilda stödteam inom socialtjänsten         | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |

Andra insatser nämligen:

|       |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
|-------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|
| ..... | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| ..... | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |

**Fråga 10**

Vad anser ni främst att myndigheter m.fl enheter bör förbättra i sitt arbete för flickor och unga kvinnor som är utsatta för hedersförtryck?

Skatta betydelsen genom att ringa in vald siffra där 1= oviktigt och 10 mycket viktigt

**Skolan**

|                                              |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |
|----------------------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|
| Allmänna kunskapen om problemet              | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Bemötande/förmåga att se hedersproblematiken | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
| Mod att anmäla till soc.                     | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |

Annat, ex:.....



**Socialtjänsten***Allmänna kunskapen**om problemet*                      1   2   3   4   5   6   7   8   9   10*Bemötande/förmåga att**se hedersproblematiken*        1   2   3   4   5   6   7   8   9   10*Metodik för stöd**Mod att vidta skydds-**åtgärder*                              1   2   3   4   5   6   7   8   9   10*Annat, ex:.....***Polisen***Allmänna kunskapen**om problemet*                      1   2   3   4   5   6   7   8   9   10*Bemötande/förmåga att**se hedersproblematiken*        1   2   3   4   5   6   7   8   9   10*Förmåga till snabba**skyddsåtgärder*                    1   2   3   4   5   6   7   8   9   10**Sjukvården***om problemet*                      1   2   3   4   5   6   7   8   9   10*Bemötande/förmåga att**se hedersproblematiken*        1   2   3   4   5   6   7   8   9   10*Förmåga till snabba**skyddsåtgärder*                    1   2   3   4   5   6   7   8   9   10**Övriga***Vilka andra myndigheter/verksamheter anser ni behöver stärka sina insatser för flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck?**Följande:**Hur ska de stärka sina insatser? Ex***Fråga 11****Vilka andra synpunkter eller förslag har er Kvinnojour när det gäller att stödja hedersförtryckta flickor och unga kvinnor och för att bekämpa hederskulturens brott mot mänskliga rättigheter****Vänligen besvara och insänd denna enkät****senast den 1 oktober till:****Länsstyrelsen Västra Götaland****Integrations- och jämställdhetsenheten****Lasse Johansson /Projektledare****403 40 Göteborg**

**Annat stöd ex.....till.....flickor/unga kvinnor**

2002

Endast samtalsstöd och rådgivning till ..... flickor/unga kvinnor  
 Samtal/råd + enklare praktisk hjälp till..... flickor/unga kvinnor Mindre ekonomiska  
 bidrag eller lån till..... flickor/unga kvinnor  
 Ordnat någon form av skyddat boende till..... flickor/unga kvinnor  
 Annat stöd ex.....till..... flickor/unga kvinnor

Jan-aug. 2003

Endast samtalsstöd och rådgivning till ..... flickor/unga kvinnor  
 Samtal/råd + enklare praktisk hjälp till..... flickor/unga kvinnor Mindre  
 ekonomiska bidrag eller lån till..... flickor/unga kvinnor  
 Ordnat någon form av skyddat boende till..... flickor/unga kvinnor  
 Annat stöd ex.....till..... flickor/unga kvinnor

## Fråga 6

Vilka myndigheter och andra enheter har ni samverkat med då det gällt hjälp till  
 flickor och unga kvinnor utsatta för hedersrelaterade brott?

Gymnasieskola Ja O Nej O  
 Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....

Socialtjänsten Ja O Nej O  
 Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....

Ungdomsmottagningar Ja O Nej O  
 Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....

Läkare/Sjukvård Ja O Nej O  
 Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....

Kvinnojourer Ja O Nej O  
 Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....

Polis Ja O Nej O  
 Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....

Advokater/domstolar Ja O Nej O  
 Antal samverkansärenden 2001-våren 2003.....

Andra ni samverkat med.....

## Fråga 7

Vilka olika former av hjälp och skydd anser ni vara viktigast att samhället  
 organiserar för hedersförtryckta flickor och unga kvinnor? Skatta betydelsen genom  
 att ringa in vald siffra där 1= oviktigt och 10  
 mycket viktigt

Konfliktlösning

Överlåta allt ansvar

till familjen 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Medling inom familjen 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Stärka flickas egen

kamp inom familjen 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Skyddat boende

I lägenheter 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

I särskilda HVB hem 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

I familjehem el. motsv. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

I lämpliga folkhögskolor 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

I skydd utomlands 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

**Identitetsskydd***Förenkla möjligheterna**till namnbyte* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Bättre möjlighet att byta**personnummer* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Bekosta förändring av**utseendet* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10**Andra former av stöd och hjälp**

Notera eventuella andra förslag ni har som ni anser skulle kunna ge dessa utsatta flickor och unga kvinnor bra stöd och hjälp:

Ex:

**Fråga 8**

Vilka åtgärder anser ni bör inriktas mot den eller de som utsätter flickor och unga kvinnor för tvång, hot och våld i hederns namn?

Skatta betydelsen genom att ringa in vald siffra där 1= oviktigt och 10 mycket viktigt

**Åtgärder mot hedersförtryckare***Stark attitydpåverkan* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Skärpta regler vid äktenskap med man i utlandet* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Begränsade bidragsrätter pga hedersbrott* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10**Skärpt lagstiftning mot:***Starkt begränsats livsrum**pga hedersförtryck* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Arrangerade äktenskap* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Tvångsäktenskap* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Hot med hedersmotiv* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Våld med hedersmotiv* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Mord med hedersmotiv* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Kan/vill ej ange åsikt om skärpt lagstiftning* 0

*Andra åtgärder: Ex*

**Fråga 9**

Vilka andra insatser anser ni bör göras för att direkt eller indirekt öka stödet för flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck? Skatta betydelsen genom att ringa in vald siffra där 1= oviktigt och 10 mycket viktigt

**Andra insatser***Ökat stöd till starkare**och flera kvinnojourer* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Ökat stöd till starkare**och flera tjejjourer* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Ökat stöd till starkare**och flera mansjourer* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Särskilda stödteam**inom socialtjänsten* 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10*Annat nämligen:.....*

**Fråga 10**

Vad anser ni främst att myndigheter m.fl enheter bör förbättra i sitt arbete för flickor och unga kvinnor som är utsatta för hedersförtryck?

Skatta betydelsen genom att ringa in vald siffra där 1= oviktigt och 10 mycket viktigt

**Skolan**

Allmänna kunskapen

om problemet

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bemötande/förmåga att

se hedersproblematiken

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Mod att anmäla till soc.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Andra förbättringar. ex

.....

**Socialtjänsten**

Allmänna kunskapen

om problemet

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bemötande/förmåga att

se hedersproblematiken

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Metodik för stöd

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Mod att vidta skydds-

åtgärder

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Andra förbättringar. ex

.....

**Polisen**

Allmänna kunskapen

om problemet

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bemötande/förmåga att

se hedersproblematiken

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Förmåga till snabba

skyddsåtgärder

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Andra förbättringar. ex

.....

**Sjukvården**

Allmänna kunskapen

om problemet

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bemötande/förmåga att

se hedersproblematiken

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Förmåga till snabba

skyddsåtgärder

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

**Övriga**

Vilka andra myndigheter/verksamheter anser ni behöver stärka sina insatser för flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat förtryck?

Följande

Hur ska de stärka sina insatser? Ex

**Fråga 11**

Vilka andra synpunkter eller förslag har er Tjejjour när det gäller att stödja hedersförtryckta flickor och unga kvinnor och för att bekämpa hederskulturens brott mot mänskliga rättigheter

Svar

Vänligen besvara och insänd denna enkät

senast den 7 oktober till:

Länsstyrelsen Västra Götaland

Integrations- och jämställdhetsenheten

Lasse Johansson /Projektledare 403 40 Göteborg

Till  
Mansjourer i Västra Götaland

### ENKÄT OM HEDERSRELATERAT TRÅNG, HOT OCH VÅLD

Sedan våren 2002 har insikten om hedersrelaterat tvång, hot och våld blivit allt starkare. Regeringen satsar nu långsiktigt för att både skydda utsatta flickor och för att förebygga förtrycket i hederns namn.

Här några citat som belyser hur allvarligt man både i Sverige och internationellt ser på detta problem:

#### Ur regeringsbeslutet 030618 om

”Skyddat boende m.m. för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld ”

”Regeringen beviljade under 2002 Länsstyrelserna i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skåne län och Länsstyrelsen i Västra Götalands län totalt två miljoner kronor för att kartlägga behoven av skyddat boende för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld av nära anhöriga. I de kartlagda länen har flera hundra flickor och unga kvinnor sökt myndigheternas skydd på grund av hot och våld av sina anhöriga.”

#### Ur Justitiedepartementets faktablad sept. 2003

”Under de senaste åren har alltmer uppmärksamhet riktats mot situationen för flickor och unga kvinnor som lever i en vardag av ofrihet, tvång, hot eller våld. Vissa flickor utsätts för extrem kontroll från sina anhöriga; en del lovas bort i arrangerade äktenskap redan som barn eller tvingas att gifta sig, andra utsätts för hot och tvång när de försöker leva som andra ungdomar. De blir oerhört utsatta då den närmaste familjen och släkten ofta tar parti mot dem”

#### Mona Sahlin i riksdagen 020318

Jag vill uttrycka det så här: Ingen kultur, ingen religion och inga värderingar är ursäkt för förtryck mot kvinnor. Ingen kultur, ingen religion och inga värderingar är ursäkt för att förhindra en ung flicka att leva ett eget liv och fatta egna beslut.

#### Kofi Annan i FN rapport juli 2002:

”Alla former av våld mot flickor och kvinnor som sker i hederns namn ska kriminaliseras och att de som avsiktligt deltar i sådana handlingar ska straffas”

Samma FN-rapport från juli 2002 konstaterar, att ”det sällan är religiösa skäl som motiverar sådana handlingar utan snarare djupt rotade kulturella föreställningar”

I samma FN-rapport från juli 2002 noteras att hedersmord förekommer i Egypten, Iran, Jordanien, Libanon, Marocko, Pakistan, Syrien, Turkiet, Yemen men också en del Medelhavsländer och i staterna runt Persiska viken (gulf-stater). Likaså noterats att det bland invandrargrupper i Sverige, Frankrike, Storbritannien m.fl. länder har hedersmord inträffat.

#### Nalin Pekgul i Rädde Barnens ”Överlevnadshandbok”

”... det allra viktigaste är att vi diskuterar hur det är att aldrig få plugga ifred, att behöva bädda sängen åt sin egen bror, att bli bortgift som 16 åring med sin kusin.

- Man ska inte ta ifrån föräldrarna deras rätt att bestämma när barnen ska vara hemma på kvällarna. Men flickor som fyllt 18 år har rätt till ett eget val.

- Det handlar om grundläggande mänskliga rättigheter”

### Enkät om era erfarenheter

Den följande enkäten handlar om just de problem som citaten belyser. Dessa problem drabbar i första hand flickor och unga kvinnor, men även pojkar och unga män kan bli utsatta. Mansjourer kommer kanske i kontakt med just sådana unga män, som utsätts för hedersrelaterat tvång, hot eller våld. Mansjourer kanske också möter de män, som utsätter sina barn för förtryck i hederns namn.

Därför önskar vi genom denna enkät få information om Mansjourernas erfarenheter av dessa problem .

**ENKÄTFRÅGOR:****Om utsatta unga män:**

Fråga 1

Har er Mansjour under 2002-03 haft kontakt med unga män i 18-20 års åldern som beskrivit sin situation på sådant sätt att ni kunnat dra slutsatsen att de varit utsatta för hedersrelaterat tvång, hot eller våld?

Ja ☐Nej ☐

Om ja – hur många har det i så fall varit? Svar.....

Fråga 2.

Vad har ni gjort för de unga män i 18-20 års åldern som kan anses ha varit utsatta för hedersrelaterat förtryck ?

Svar

**Om fäder som utsatt sina döttrar eller söner för hedersrelaterat tvång, hot eller våld:**

Fråga 1.

Har er Mansjour under 2002-03 haft kontakt med fäder som utsatt sina döttrar för hedersrelaterat tvång, hot eller våld?

Ja ☐ Antal.....Nej ☐

Fråga 2

Har er Mansjour under 2002-03 haft kontakt med fäder som utsatt sina söner för hedersrelaterat tvång, hot eller våld?

Ja ☐ Antal.....Nej ☐

Fråga 3

Hur motiverar de män som utsatt sina barn för hedersrelaterat tvång, hot eller våld sina handlingar – vilka regler anser de att barnen brutit mot?

Svar

Fråga 4

Hur har det utvecklats i familjen efter det att dessa män i försvar av hedern har använt tvång, hot eller våld mot sina barn?

Dotter har flytt ☐Son har flytt ☐Skilsmässa har skett/kommer att ske ☐Inget särskilt har skett ☐

Övrigt

Fråga 5

Hur har det utvecklats för de män som utsatt för sina barn för tvång, hot eller våld i hederns namn?

Männen mår mentalt dåligt ☐Männen har åtalats och dömts i rättegång ☐Männen har åtalats men friats vid rättegång ☐

Annat

Fråga 6

Vad anser ni att samhället bör göra för att skydda och stödja de pojkar och flickor som utsatts för tvång, hot eller våld i hederns namn?

Svar

## Fråga 7

Vad anser ni att samhället bör göra för att motverka och stoppa det tvång, hot och våld som sker i hederns namn i en del familjer?

Svar

## Fråga 8

Har er Mansjour i övrigt några synpunkter vad gäller insatser för att allmänt motverka det tvång, hot och våld som sker inom de befolkningsgrupper som präglas av hedersrelaterat strängt patriarkala värderingar?

Svar:.....

.....

.....

**Vänligen insänd besvarad enkät senast 20 oktober 2003 till:**

**Länsstyrelsen Västra Götaland**

**Integrations- och jämställdhetsenheten**

**Lasse Johansson/projektledare**

**403 40 Göteborg**



## Litteratur och informationsmaterial

Nedanstående litteratur och informations/fakta material är endast ett urval av vad som finns gällande brott och förtryck i hederns namn. Visst material kan beställas från myndigheter, böcker kan lånas på bibliotek och en del litteratur finns att köpa i i bokhandel.

### Från regeringen, länsstyrelsen och andra myndigheter

***Ett eget liv?*** Rapport över kartläggningen om utsatta flickors situation i Göteborgsområdet. Länsstyrelsen Västra Götaland 2002:40

***Om socialtjänstens metodik i arbetet till stöd för utsatta flickor 2003*** Lasse Johansson, projektledare Länsstyrelsen Västra Götaland

***Om skolans metodik i arbete till stöd för utsatta flickor 2003*** Lasse Johansson, projektledare Länsstyrelsen Västra Götaland

***Arbetsblad för stödet till utsatta flickor 2003.*** Lasse Johansson, projektledare Länsstyrelsen Västra Götaland

***Rätten till sitt eget liv*** Behovet av skyddat boende för flickor i patriarkala familjer. Länsstyrelsen i Stockholms län 2002

***Utsatta flickor i patriarkala familjer.*** Rapport från seminarier i Stockholm 2003 Länsstyrelsen i Stockholms län

***Att arbeta med patriarkala familjer*** – en verksamhetsöversikt. Länsstyrelsen i Skåne län 2003

***Integrationspolitik för 2000- talet,*** Regeringens skrivelse 2001/02:129

***Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer,*** Art.nr. 2002.007, Näringsdepartementet

***Regeringens insatser för ungdomar som riskerar hedersrelaterat våld*** (2003). Faktablad. Stockholm : Regeringskansliet, Justitiedepartementet

***Rapport om flickor med annan etnisk och kulturell bakgrund,*** Liss Tung, A-M, 2000, Ungdomsstyrelsen

***Socialstyrelsens meddelandeblad,*** nr 6/02, Stockholm

***”Vägen in – röster om integration och jämställdhet”*** Intervjuer, exempel på olika organisationers insatser m.m. Integrationsverket 2003

***”Lärande exempel – att förebygga konflikter mellan individ och familj”*** Integrationsverkets rapportserie 2002/14

***”Patriarkala enklaver eller ingenmansland?”*** Om våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige. Integrationsverkets skriftserie IV

***”Låt oss tala om flickor”*** Integrationsverkets rapportserie 2000:6

***Meddelandeblad 2002:6*** Från Socialstyrelsen:

***”Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m m”*** Från Socialutskottets betänkande 2002/03:SOU 15 :

***”Vi skulle inte bli svenskar. Vi skulle lyda”*** Om våld mot kvinnor från andra kulturer Nationellt Råd för kvinnofrid 2003

**"Starkare än du tror – kön, etnicitet och makt"** Ett material för skolans samtal och arbete. Myndigheten för skolutveckling 2003

**"Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m m"** Regeringens proposition 2002/02:53

**"Migration och familjestruktur"** (Ahmadi, N. red. *Ungdom, kulturmöten, identitet*) Al Baldawi, R, 1998, Liber i samarbete med Statens Institutionsstyrelse

**Arrangerade ekteskap och tvangsekteskap i Norden**, Bredal, A, Tema Nord 1999: 4, nordisk ministerråd 1999

**"Hedersmordets" anatomi**. Darahagi, Haideh 2001 Norrköping : Integrationsverket.

**Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige**. En undersökning Brottsoffermyndigheten 2001

### **Böcker, rapporter, uppsatser, studiematerial m.m.**

**"Överlevnadshandbok för flickor om frihet och heder"** Intervjuer med utsatta flickor, handläggare m fl. Rädda Barnen 2002

**Med barnen i våra hjärtan. Ett diskussions- och studiematerial för att stärka föräldrarnas roll i det mångkulturella Sverige**, Sherefay, S, 2001 Rädda Barnen, Integrationsförvaltningen i Stockholms stad

**"Pela"** Boken om Pela av Lena Katarina Swanberg Forum/Bokförl. DN

**"En fråga om heder"** Om mordet på Fadime. Unni Wikan Ordfront 2004

**Förlorad heder**. Berättelse om hedersmord, kärlek och vänskap]. Norma Khouri, Stockholm : Prisma 2003

**Souad. Levande bränd**. Ung kvinnas berättelse om hur hon överlevde ett försök till hedersmord. Stockholm Wahlström & Widstrand 2003

**Heder**. Christina Wahldén Stockholm Tiden 2002

**Ung kvinna i Nordost**, Kjällström, A. & Olofsson, K, 2002, Göteborgs stad, Kortedala

**Rapport från Kvinnojourerna i Västra Götalands län**, april 2001

**Vi har ju alltid omskurit våra flickor!** Om kvinnlig omskärelse. Lillemor Andersson-Brolin Stockholm : Rädda Barnen

**Reaktioner på invandrarflickors gränsöverskridande handlande**. Om arrangerade äktenskap Astrid Schlytter, 2002

**Våld mot flickor** Rapport från konferens i Stockholm. ROKS 2002

**Heder på liv och död**. Berättelser om rykten, oskuld och heder. Åsa Eldén Uppsala Universitet 2003

**Mediernas syn på De Andra**. En mediastudie efter mordet på Fadime. Lena Grip Karlstad Universitet 2002